

dialogi

miesięcznik pedagogiczny

Nr 9(280)
listopad 2024
Szczecin
ISSN 2300-9691

A row of international flags flying on a pier by the sea. The flags include the Australian Aboriginal flag, the flag of the Cook Islands, the flag of Uruguay, the flag of Romania, the flag of the United Arab Emirates, the flag of Croatia, and the flag of the Czech Republic. The pier is paved and has a railing. In the background, there are people walking and a small blue vehicle. The sky is blue.

INTEGRACJA

MIĘDZY KULTUROWA

Na styku kultur

W obiektywie
młodych twórców

„Dialogi”

Miesięcznik Pedagogiczny
e-mail: portal@palac.szczecin.pl

OKŁADKA

[Iwona Sarnicka](#)

WYDAWCA:

Pałac Młodzieży.
Pomorskie Centrum Edukacji
w Szczecinie

REDAKCJA:

Redaktor naczelna: Ewa Karasińska
Redaktor techniczny: Iwona Sarnicka

ADRES:

al. Piastów 7
70-327 Szczecin
tel. 91 422 52 61 wew. 39
Strona internetowa:
[https://pe.szczecin.pl/
chapter_201347.asp](https://pe.szczecin.pl/chapter_201347.asp)

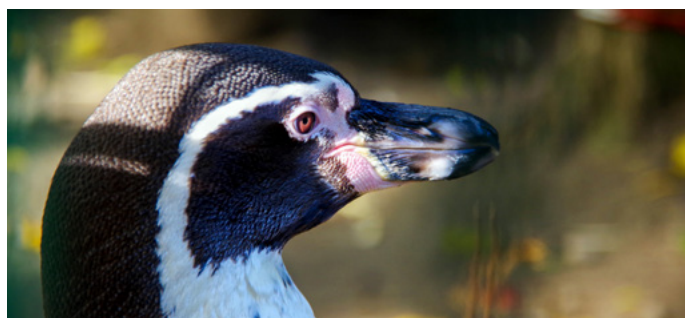
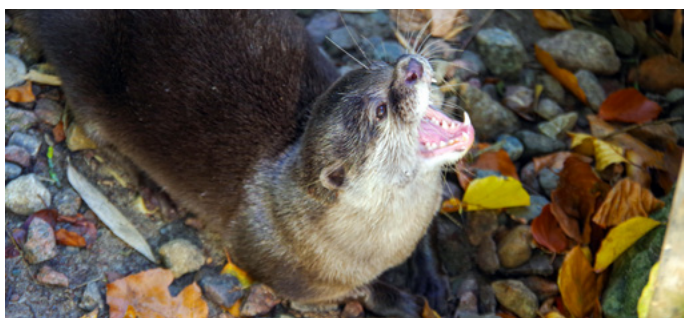
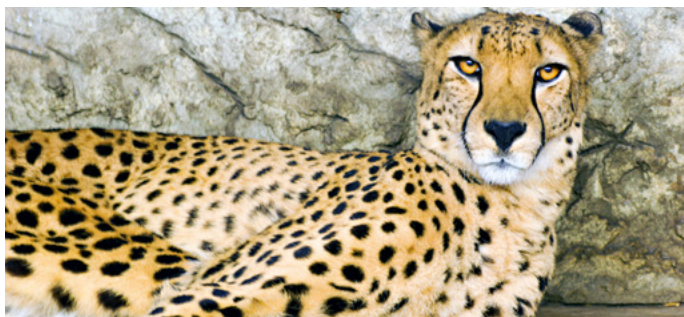
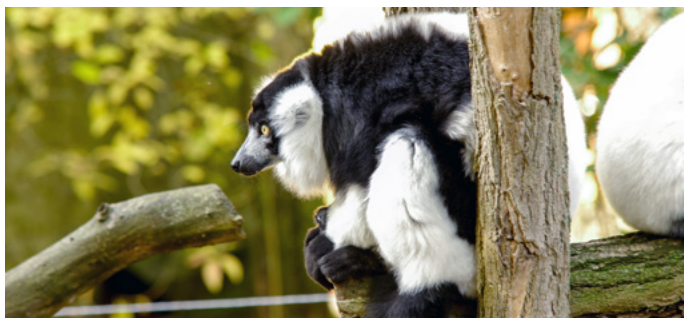
KOLEGIUM REDAKCYJNE:

Paweł Bartnik
Katarzyna Fenczak
Róża Czerniawska-Karcz
Monika Chmielewska

*Zastrzegamy sobie prawo
do skracania, opracowań,
redagowania i adiustacji tekstów oraz
zmiany ich tytułów.
Za treść ogłoszeń odpowiedzialności
nie ponosimy.*

Spis treści

Fotografie uczestników projektu „MY kreaTYwni - Polsko - Niemieckie Warsztaty fotograficzne	3
Polsko-Niemiecka współpraca Młodzieżowa w Euroregionie Pomerania	4
W obiektywie młodych twórców	8
Młodzi o warsztatach	12
„Na styku kultur”	14
Młodzi o młodych	17
Integracja międzykulturowa – razem w dwujęzyczności	19
Jedność w różnorodności	26
Jak współpraca Międzynarodowa wzbogaca Rozwój przedszkolaków?	31
Dla ducha i dla ciała, czyli młodzież tworzy przyszłość	42
Praktyczne wprowadzenie Kontekstu interkulturowego W nauczaniu języka niemieckiego	54
Współpraca ze szkołą hotelarską Ufenzentrum w Prenzlau	59
To już 20 lat	66
Ocena funkcjonalna jako klucz do efektywnej terapii i edukacji osób z niepełno-sprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym	68
Dwie Marie	74
Fotografie uczestników projektu „MY kreaTYwni - Polsko - Niemieckie Warsztaty fotograficzne	76

Polsko-Niemiecka

Współpraca Młodzieżowa w Euroregionie Pomerania

Tak wiele możemy razem

Euroregion Pomerania, obejmujący tereny przygraniczne Polski i Niemiec jest doskonałym przykładem miejsca, gdzie rozwój kompetencji międzykulturowych może przynosić wymierne korzyści. Współpraca szkół i instytucji kultury w tym regionie, poprzez różnorodne projekty i programy edukacyjne, umożliwia uczniom zdobywanie doświadczeń i umiejętności, które są niezbędne w dzisiejszym świecie. Jakie jest zainteresowanie realizacją projektów?

- Zainteresowanie realizacją polsko-niemieckich projektów młodzieżowych wspieranych przez Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży (PNWM) jest tak duże, że w marcu 2024 r. skończyły się pieniądze na bieżący rok. Wszyscy, którzy zdążyli zaplanować działania i złożyć wnioski w pierwszym naborze, uzyskali dofinansowanie na działania w 2024 roku, niestety długa lista rezerwowa polskich i niemieckich partnerów zaskoczyła PNWM. Na szczęście rząd polski i niemiecki zasila PNWM w cyklu rocznym, stąd od stycznia 2025 r. otwarty zostanie nowy nabór wniosków.

- Czy pandemia zaburzyła aktywność?

- Szkoły, placówki edukacyjne oraz NGO'sy podniosły się już po pandemii. Chęć odnowienia współpracy polsko-niemieckiej, nadania jej nowego wymiaru, czy poszukania partnera w kraju sąsiada pokazały, że edukacja pozaformalna o wymiarze międzykulturowym i oczywiście międzynarodowym jest zakorzeniona w świadomości edukatorów i koordynatorów pogranicza. Gdyby spojrzeć na mapę placówek oświatowych Szczecina, to prawie wszystkie szkoły ogólnokształcące prowadzą taką wymianę. Po latach nieobecności dołączyła do nich największa w regionie pozalekcyjna placówka edukacyjna - Pałac Młodzieży PCE, realizując projekty teatralne, taneczne, fotograficzne czy graficzne. Mamy wśród wnioskodawców kilka przedszkoli (Przedszkole Publiczne Nr 67 i 72, czy Przedszkole Miejskie Nr 2 w Stargardzie) lecz brakuje tu szkół podstawowych. I choć pewnym wyjątkiem jest Szkoła Podstawowa Nr 47 w Szczecinie, która od lat realizuje jednodniowe projekty ze szkołą w Neubrandenburgu, czy

Szkoła Podstawowa Nr 10 w Szczecinie, która po dwóch latach poszukiwań nawiązała współpracę z Heinrich Heine Schule w Karlshagen, to szkoły podstawowe stanowią białą plamę na naszej mapie współpracy. Ich potrzebom chcielibyśmy poświęcić więcej uwagi w naszych działaniach informacyjnych.

- Co daje młodym ludziom udział w spotkaniu międzynarodowym? Czy to wewnętrzne przekonanie nauczyciela i jego autorytet skłaniają młodych ludzi do angażowania się w projekt i wyjścia ze strefy komfortu? Czy też ciekawość świata i potrzeba potwierdzenia swoich kompetencji i umiejętności?

- Ciekawy przykład współpracy stanowi ponad dziesięcioletnie partnerstwo Zespołu Szkół Nr 8 w Szczecinie i Gymnasium Hassfurt. Szkoła niemiecka to placówka lingwistyczna, z tytułem szkoły europejskiej, który uzyskała dzięki wielu międzynarodowym projektom zrealizowanym w przeszłości. I nagle na liście projektów europejskich znalazła się wymiana ze szczecińską szkołą. Grażyna Brocka, była wicedyrektor szkoły wspomina, że w pierwszym spotkaniu w Polsce uczestniczyło tylko kilkoro niemieckich uczniów. Projekt okazał się jednak atrakcyjny dla bawarskiej młodzieży (konieczność z wyjazdem nad morze imimo marcowej pogody kąpieli w morzu) tak, że nieoczekiwanie stał się przebojem wymian międzynarodowych szkoły w Hassfurcie. Zadziałał tu stary, ale niezawodny mechanizm marketingowy „ z ust do ust”.

Do dzisiaj w projektach (co roku w Polsce i w Niemczech) bierze udział zaplanowana liczba uczniów, a niejednokrotnie chętni znajdują się na liście rezerwowej. W obu szkołach nastąpiły też zmiany pokoleniowe nauczycieli-koordynatorów wymian, którzy znaleźli następców i umieli ich zachęcić do współpracy!

- Co jest najważniejsze w nawiązywaniu współpracy i wspólnych projektach?

- Najważniejsze, by we współpracy znaleźć wspólny cel i temat przewodni spotkań, podkreśla Agnieszka Kowalczyk ze Szkoły Podstawowej Nr 47 w Szczecinie. Samograjem wydają się projekty artystyczne (muzyczne, teatralne, cyrkowe), w których uczestnicy mówią wspólnym językiem muzyki, teatru, czy tańca.

- Zapewne są projekty, które na długo pozostaną w Pani pamięci?

- W moich wspomnieniach pozostanie na długo spotkanie muzyków z Łobeskiej Orkiestry Dętej i gimnazjum w Lubece. Spotkali się, by wspólnie uczcić jubileusz 100-lecia istnienia schronisk młodzieżowych DJH. Ich pierwsza próba zapowiadała katastrofę. Niemiecki dyrygent nie potrafił porozumieć się z polską młodzieżą, czuć było niecierpliwość i rodzącą się frustrację muzyków. Wspólne wykonanie utworu wydawało się niemożliwe. Kiedy jednak dyrygent wskazał na nuty i wyznaczył tempo utworu

wszyscy zaczęli grać. Najpierw nieśmiało, ale finałowe wykonanie stworzyło godną oprawę uroczystości.

- A co z wymianą grup sportowych?

- Na zasadzie wspólnej pasji opierają się także wymiany sportowe. Młodzi koszykarze z KK Wilki Morskie ze Szczecina i ich koledzy z klubu Berlińskiego rozgrywają podczas spotkań mecze życia. Tu niezbędne jest jednak doświadczenie trenerów, by rywalizacja sportowa nie przyćmiła celu spotkania – poznania się i ... polubienia. Zalecamy więc, by rywalizację sportową urozmaicać wspólnymi warsztatami (np. muzycznymi, kulinarnymi), grą miejską, innymi aktywnościami sportowymi, w których młodzież będzie wymieszana narodowo. Tematem spotkań młodzieżowych może być także badanie wspólnej historii (tak od ponad 20 lat realizuje współpracę I Liceum Ogólnokształcące w Szczecinie i Gymnasium Carolinum w Neustrelitz), elementy pedagogiki przeżyć (wspólny spływ kajakowy, wizyta w parku linowym, rajd rowerowy), czy też warsztaty na temat stereotypów i uprzedzeń pojawiające się w wielu spotkaniach młodzieżowych. Najważniejsze, by program odzwierciedlał zainteresowania młodych ludzi i był dostosowany do ich wieku. Umożliwienie młodzieży wejście w interakcję powoduje, że z dwóch grup narodowych powstaje jedna dwunarodowa wspólnota.

- Czy równie aktywne są przedszkola?

- Jolanta Włodarek, dyrektor Przedszkola Publicznego Nr 67 w Szczecinie od ponad 10 lat realizuje spotkania z przedszkolakami z Pasewalku (Kita Regenbogen) i z Löcknitz (Kita Randow Spatzen). Zawsze z sukcesem. Spotkania tematycznie i organizacyjnie dostosowane są do potrzeb najmłodszych uczestników. Są to warsztaty lalkarskie w Teatrze Pleciuga pod czujnym okiem Edyty Przystupy, lekcje muzyczne w szczecińskiej filharmonii z Kamilią Matczak, czy spotkania sportowe na stadionie lekkoatletycznym im. W. Maniaka (zawsze z medalem dla każdego dziecka). Najważniejsze są jednak wspólne zabawy w obu przedszkolach, bo i przestrzeń do zabawy inna, a i zabawki nie takie jak w domu. Dzieci po obu stronach granicy uczą się języka sąsiada i podczas spotkań pięknie śpiewają. Śpiewają zapewne też w domu, pokazują upominki z projektów i w sposób najbardziej autentyczny przekonują do współpracy polsko-niemieckiej: rodziców, rodzeństwo, dziadków i innych bliskich. Tak też stało się z moim synem, kiedyś przedszkolakiem w PP Nr 67 „Stokrotka”, uczestnikiem polsko-niemieckiego projektu piłkarskiego, który otrzymany upominek, skarpety piłkarskie przechowywał wiele lat w swojej szufladzie i pokazywał wszystkim swoim kolegom.

- Jakie umiejętności dają spotkania międzykulturowe, wymiany międzynarodowe?

- Aktywny udział młodzieży w przygotowanie spotkania międzynarodowego rozwija jej umiejętności organizacyjne oraz interpersonalne. Uczy jak zarządzać czasem i zasobami a także jak współpracować z rówieśnikami – przekonuje Małgorzata Potaczek ze Szkoły Podstawowej w Stanominie. Spotkania umożliwiają młodym ludziom poznanie kultury, języka i historii sąsiadów. Stwarzają okazję do poszerzenia horyzontów oraz zrozumienia wspólnej historii i teraźniejszości, ale przede wszystkim do rozwoju kompetencji językowych. Realizacja wspólnych zadań wspiera współpracę i umiejętność pracy w grupie. Rodzi się więc pytanie, dlaczego nie wszyscy widzą potencjał, który kryją w sobie wymiany międzynarodowe? W czasach szczególnie trudnych dla naszej młodzieży: osamotnionej po pandemii, przytłoczonej trwającymi wokół wojnami, rodzącymi się w Europie ruchami nacjonalistycznymi i zagrożonej światem online, który daje poczucie złudnego życia.

Cornelia Pieper, konsul Republiki Federalnej Niemiec w Gdańsku podczas październikowego spotkania w Szczecinie powiedziała, że partnerstwo polsko-niemieckie nabrało w ostatnich latach głębi i autentyczności a nasze pogranicze poprzez współpracę szkolną, kulturalną i gospodarczą pokazało jak wiele możemy osiągnąć razem. Warto te słowa mieć w pamięci.

- Dziękujemy za rozmowę.

Stowarzyszeniem Gmin Polskich Euro-regionu Pomerania od 1997 roku reprezentuje PNWM w województwie zachodniopomorskim, wspierając merytorycznie i finansowo polsko-niemieckie projekty.

Wszystkich zainteresowanych współpracą polsko-niemiecką zapraszamy do kontaktu ze Stowarzyszeniem w Szczecinie (www.pomerania.org.pl).

Polsko-niemiecko-kirgiski projekt, wizyta w meczecie w Karakolu w Kirgistanie, 4 września 2023 r., fot. SGPEP

Polsko-niemiecki projekt szachowy Klubu Szachowego GRYF Szczecin i Chessclub4kids e. V. z Drezna, lipiec 2024 r., fot. Klub Szachowy GRYF

Iwona Kowalczyk, kierownik Zespołu ds. Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży w Stowarzyszeniu Gmin Polskich Euroregionu Pomerania

Deutsch-Polnisches Jugendwerk
Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży

Projekt dofinansowany z Funduszu Małych Projektów w ramach Programu Współpracy Interreg VI A Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska w Euroregionie Pomerania

W OBIEKTYWIE MŁODYCH TWÓRCÓW

“MY kreaTYwni-polsko-niemieckie warsztaty fotograficzne” | „Zum kreativen Wir- deutsch-polnische Fotoworkshops“

Plenery fotograficzne, międzynarodowa integracja, a na zakończenie podsumowanie działań w formie wystawy. W dniach 17-20 października spotkanie po stronie niemieckiej w zabytkowym pałacu w Raminie. Od 24 do 26 października wspólna praca w Pałacu Młodzieży. Tak najkrócej można podsumować te znako-

mite warsztaty.

Pałac Młodzieży – Pomorskie Centrum Edukacji w Szczecinie wspólnie z partnerem Förderverein Gutshaus Ramin e.V. zrealizował polsko-niemieckie warsztaty fotograficzne. Pierwsza część odbyła się po stronie niemieckiej w zabytkowym pałacu w Raminie, gdzie młodzież współpracowała w grupach mieszanych narodowościowo pod kierunkiem specjalisty, który kreatywnie sprowokował uczestników do pracy twórczej. Towarzyszył im w tym procesie i jednocześnie motywował. W Raminie zrealizowano zajęcia plenerowe, fotografia nocna, malowanie światłem. Warsztaty objęły również wycieczkę edukacyjną do ZOO w Eberswalde i sesję zdjęciową jego mieszkańców czyli „dzikie zwierzęta w obiektywie“.

Druga część odbyła się w pracowniach Pałacu Młodzieży w Szczecinie, gdzie młodzież pracowała nad obróbką zdjęć oraz poznała zasady organizacji wystawy. Prezentacja prac – wernisaż- była posumowaniem warsztatów.

Wybór tematyki i charakteru zadania nie był przypadkowy. Ramin to znakomite miejsce na poznanie zasad fotografowania na otwartej przestrzeni, w naturalnym środowisku. Plener to miejsce, gdzie zdjęcia są dużo mniej przewidywalne, niż w warunkach studyjnych. Młodzież podczas tych warsztatów nauczyła się robić dobre ujęcia w teoretycznie nieprzychylnych warunkach pogodowych używając światła naturalnego oraz przy

użyciu lampy. Młodzi ludzie przekonali się, że dzięki poznanym zasadom fotografowania uzyskają lepsze efekty. W zajęciach udział wzięły osoby fascynujące się szeroko rozumianą fotografią, a także te które dopiero zaczynały swoją przygodę z aparatem.

Praca artystyczna młodzieży stanowi główny punkt projektu. Efekty warsztatów zostały zaprezentowane podczas wystawy w Pałacu Młodzieży oraz na stronach internetowych partnerów. Można je obecnie podziwiać na ścianach PM-PCE.

Celem tych artystycznych warsztatów była transgraniczna integracja młodzieży i budowanie wspólnej tożsamości w oparciu o wymianę doświadczeń i dzielenia się praktykami oraz rozwój nowego partnerstwa w Euroregionie Pomerania.

Wrażenia uczestników:

Jarosław Wochowski, Pracownia Fotografii Cyfrowej i Grafiki Komputerowej Pałacu Młodzieży w Szczecinie, nauczyciel:

Ten unijny projekt łączył i pokazywał artystyczne oraz praktyczne możliwości stron polskiej i niemieckiej w zakresie fotografii. Był skierowany do młodych ludzi, dla których fotografia nie ogranicza się do selfie na popularnej platformie społecznościowej. Polską stronę tworzyła grupa 10 osób, 8 dziewcząt i chłopców z pracowni fotografii cyfrowej Pałacu Młodzieży Pomorskiego Centrum Edukacji oraz

dwóch opiekunów: Jarosław Wochowski w roli prowadzącego warsztaty fotograficzne oraz Cezar Hałoń pełniący funkcję tłumacza. Partnerem niemieckim była grupa młodzieży w wieku 14 - 16 lat z Ramin i okolicznych miejscowości.

Ramin to niewielka miejscowość położona tuż przy granicy oferująca ciekawe możliwości organizacyjne dla różnego typu projektów dzięki pani Joli, właścicielom GutsHaus – pałacyku, który stał się bazą naszego projektu o nazwie MyKreaTYwni. Celem projektu była aktywizacja młodzieży strefy przygranicznej przy pomocy warsztatów fotograficznych, wspólnych zajęć integracyjnych, poznawania regionu i kultury czy zdobywania nowych znajomości i przyjaźni.

Wyruszyliśmy do Ramin 17 października po południu i już pierwszy wieczór przyniósł warsztaty zdjęciowe polegające na wspólnym zdjęciu „każdy z każdym”. W ten sposób zapoznanie się uczestników projektu z obu państw mieliśmy za sobą.

Piątek był dniem intensywnej pracy warsztatowej. Zaczęliśmy porannym plenerem w poszukiwaniu żurawi, majestatycznych ptaków zbierających się wśród okolicznych pól przed odlotem. Po żurawiach pozostały niestety tylko pióra ale gonitwy z aparatami za sarnami wynagrodziła nam stratę. To była prawdziwa fotografia przyrodnicza. Na szczęście aparaty były wyposażone w obiektywy ze stosunkowo długimi ogniskowymi, co ułatwiło nam „polowanie”. Atrakcją okazały się również

co rusz przelatujące nad naszymi głowami klucze dzikich gęsi czy rodziny żurawi zbierające się gdzieś w oddali za lasem gigantycznych wiatraków energetycznych. Można było dostrzec ogromną radość fotografowania wśród uczestników projektu. Każdy napotkany kwiatek, rosny grzyb czy przelatujący ptak stawał się celem sesji zdjęciowej. Zrobiliśmy prawie 10 kilometrów po polach i okolicznych drózkach przy pięknej pogodzie i nikt nie czuł zmęczenia!

Po świetnym obiedzie przyszedł czas na kolejny etap projektu. Tym razem ruszyliśmy do samego Ramin gdzie znaleźliśmy nie tylko prastary zabytkowy kościół czy sielskie klimaty ze zwierzętami gospodarskimi w tle ale również niezwykle ciekawą przestrzeń artystyczną w opuszczonych pomieszczeniach gospodarczych tworzącą miejsca dla wystaw (m. in. fotograficznych), czy też plenerów i sesji w klimacie postindustrialnym. Ciemne, puste pomieszczenia przenikane promieniami zachodzącego słońca stały się tłem dla sesji portretowej.

Znakomita pogoda (czyste niebo) pozwoliła nam na realizację kolejnego zaplanowanego warsztatu, tym razem fotografii nocnej z wykorzystaniem światła księżyca oraz techniki malowania światłem. Poczuliśmy dreszczyk emocji poruszając się nocą po nieznanym terenie i szukając odpowiednich tematów zdjęciowych. Znajomością terenu na szczęście wykazała się młodzież niemieckiego partnera, nikt się nie zgubił a zabawa okazała się przed-

nia. Praca w nocnych warunkach sprawiła, że grupa poprawiła komunikację i się skonsolidowała. Co ciekawe część uczestników za strony niemieckiej postęgiwała się językiem polskim ze względu na częsty kontakt w szkołach, do których uczęszczają choćby w Pasewalku (miasto w Niemczech niedaleko Szczecina).

Sobotę zaplanowaliśmy jako kulminacyjny dzień projektowy, podczas którego odbyliśmy wycieczkę do zoo w mieście Eberswalde, gdzie miał odbyć się najważniejszy warsztat projektu – portret zwierząt w zoo. Grupę projektową wzmocniła 11 osobowa wycieczka młodzieży z Pałacu Młodzieży. Wyposażeni w aparaty ruszyliśmy na „safari”. Praca w zoo okazała się być niełatwą. Szklane przegrody, płoty i parkany nie ułatwiały roboty młodym fotografom. Zwierzęta też jakieś ruchliwe, nawet proszone nie bardzo chcą pozować. Ale co tam, kreatywna fotografia pozwala uzyskać dobre efekty. 5 godzin ciężkiej pracy nie poszło na marne a karty pamięci zapełniły się niemal całkowicie. Na szczęście baterie w aparatach wytrzymały. Następnego dnia przejrzymy zdjęcia bo wieczorem czekało ognisko integracyjne z kiełbaskami wypiekanym chlebkiem. Były rozmowy i żarty. Naprawdę miło. Benek z Aroonem konwersowali po angielsku. Reszta grupy też sobie nieźle radziła.

Niedzielę przeznaczaliśmy na pracę z komputerem, przegląd i wybór zdjęć z zoo na wystawę oraz ich ewentualną

obróbkę. Później przyszła pora na pożegnanie i zapowiedź rewizyty w Szczecinie.

Czwartek i piątek w następnym tygodniu to czas przygotowania wystawy. Pracy mnóstwo. Przygotowanie wydruków, oprawa a następnie montaż wystawy. Ekipa walczyła dzielnie i pomimo kilku drobnych błędów i pomyłek prace czekały na powieszenie na ścianach. Dzięki pomocy pani Ani, pałacowej dekoratorki oraz panów konserwatorów zdjęcia pojawiły się na ścianach pałacowej galerii.

Wernisaż wystawy odbył się w sobotę 26 października o godz. 12.00. Uczestniczyli w nim wszyscy zaangażowani w projekt MY kreatywni ze stron polskiego i niemieckiego partnera oraz goście, dumni rodzice a także dziadkowie młodych fotografów. Szczególnie obecność rodzin uczestników projektu pokazała wagę i znaczenie takich działań dla młodzieży. Zdjęcia zaprezentowane podczas wernisażu przedstawiały portrety zwierząt mieszkających w zoo w Eberswalde. Prezentacja zdjęć oraz poczęstunek upłynęły w miłej atmosferze. Warto dodać, że w sali projekcyjnej znajdującej się tuż przy galerii można było obejrzeć pokaz zdjęć dokumentujących pobyt i działania grupy projektowej w Ramin i Eberswalde, pokaz który cieszył się dużą popularnością. Był to dowód na potrzebę realizacji tego typu europejskich projektów współpracy przygranicznej pomiędzy grupami młodzieży o wspólnych zainteresowaniach.

Wystawę fotografii można obejrzeć w Galerii na I piętrze korytarza Pałacu Młodzieży.

A wrażenia innych uczestników?

MŁODZI O WARSZTATACH

1. Na jakim sprzęcie pracowałeś?

W Ramin pracowałem na aparacie Pentax K200, przeważnie z długim obiektywem. Natomiast w Eberswalde pracowałem na aparacie Nikon.

2. Czego nauczyły Cię warsztaty, co z nich wyniosłeś?

Wyjazd do Ramin był dla mnie utrwaleniem tego, czego uczyłem się na zajęciach w Pałacu Młodzieży. Nowością było dla mnie robienie zdjęć zwierzętom z ZOO, zdjęć plenerowych oraz fotografii nocnych.

3. Czy robienie zdjęć w plenerze jest wyzwaniem i dlaczego?

Zdjęcia plenerowe początkowo były dla mnie dosyć wymagające, ale po pewnym czasie, gdy nauczyłem się dobrze kadrować robione zdjęcia, zaczęły one dobrze wychodzić. Zdjęcia w terenie są wymagające, ponieważ jest dużo przestrzeni dooko-

ła, a trzeba skupić się na obiekcie, który w danym momencie się fotografuje. Na początku nie jest to łatwe. Wymaga to koncentracji i cierpliwości od fotografa. Robienie zdjęć w ZOO było o tyle trudniejsze, że było tam dużo krat i płotów, które utrudniały ich wykonanie. Ale i to po pewnym czasie wychodziło już dobrze.

4. Czym dla Ciebie jest fotografowanie?

Fotografowanie jest dla mnie ciekawym zajęciem, a przede wszystkim hobby, sposobem na spędzanie wolnego czasu i opisywaniem otaczającego mnie świata. Jest też wyrażaniem emocji w krótszym bądź dłuższym czasie. Fotografowanie jest zajęciem, które można wykonywać zawsze i wszędzie, bez względu na miejsce i czas. Dzięki fotografowaniu można uwiecznić obrazy, które są często jedyne w swoim rodzaju i niepowtarzalne.

ADAM GIRJATOWICZ

Pracownia Fotograficzna. Pałac Młodzieży

w Szczecinie

- Pracowałam na aparacie Canon Eos 1300D z ogniskową 18-55mm.
- Na warsztatach nauczyłam się robić zdjęcia w świetle księżyca oraz dopracowałam swoje umiejętności fotograficzne w plenerze i w rysowaniu światłem.
- Dla mnie robienie zdjęć w plenerze zazwyczaj nie jest wyzwaniem. Zdarzają się jednak sytuacje, które wymagają większego zaangażowania lub pomysłowości np. zmienna pogoda, ruch, oświetlenie.
- Fotografowanie jest dla mnie formą łączenia zewnętrznego świata z wewnętrznymi emocjami - to dialog między tym co widzę, a tym co czuję. Fotografia to dla mnie hobby, które towarzyszy mi w życiu codziennym. Dzięki fotografii mogę dzielić się moimi przeżyciami z bliskimi. Jest dla mnie narzędziem do zauważania piękna codzienności, dostrzegania detali, na które zwykle nie zwracamy uwagi. Jest pamiątką, pozwala wrócić do wspaniałych wspomnień i przeżyć.
- Pracowaliśmy na lustrzankach cyfrowych pentax. Są to podstawowe aparaty, które możemy wykorzystywać podczas zajęć oraz wyjazdów.
- Nauczyłam się jak zrobić zdjęcie w nocy przy samym świetle księżyca, jest to dość trudne zadanie zważając na to, że wymaga to znajomości sprzętu :)
- Robienie zdjęć w plenerze może być trudne w zależności od warunków pogodowych i oświetlenia zdjęć. Osobiście lubię robić zdjęcia plenerowe, mogą one być całkowicie inne w zależności od warunków czy chociażby perspektywy. Dlatego uważam, że zdjęcia plenerowe są czymś dla mnie.
- Fotografia to moje hobby, które chciałabym dalej rozwijać. Dotychczas robiłam zdjęcia telefonem jednak dzięki zajęciom w Pałacu Młodzieży mogę korzystać z profesjonalnego sprzętu.

MARTYNA ADESZKO

**Pracownia Fotograficzna. Pałac Młodzieży
w Szczecinie**

IZA SPIRKA

**Pracownia Fotograficzna. Pałac Młodzieży
w Szczecinie**

Notowała: Iwona Sarnicka
[Zdjęcia uczestników na str. 3](#)

Deutsch-Polnisches Jugendwerk
Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży

„Na styku kultur”

**Projekt Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży z udziałem zespołów tanecznych z Pałacu Młodzieży i Niemiec
26 - 31 października 2024**

Niezapomniane 6 dni października upłynęło pod znakiem realizacji projektu „Na styku kultur” Były to warsztaty taneczne, w których wzięli udział: grupy młodzieży z Pałacu Młodzieży w Szczecinie z Pracowni Tańca Współczesnego, Pracowni Tańca Etnicznego i Pracowni Teatralnej. Stronę niemiecką reprezentowała grupa z Heiner Janik Haus Jugendbegegnungsstätte am Tower w Oberschleißheim.

W programie aż iskrzyło od niecodziennych propozycji. Były zatem zabawy integracyjne, zajęcia taneczne, warsztaty w pracowni grafiki, teatr ruchu, latino party, zwiedzanie miasta i wyjazd nad morze z gośćmi z Bawarii!

A na koniec nie zabrakło tanecznego podsumowania projektu w auli Pałacu Młodzieży. Ileż braw zebrali tancerze! Ta niezapomniana, międzynarodowa przygoda pozostała już tylko na kolorowych zdjęciach i w pamięci uczestników, którzy odmierzają czas do kolejnego spotkania za kilka miesięcy, ale nim to nastąpi, przytoczmy ich wrażenia.

Ewa Szachoń, instruktorka tańca: Celem tego spotkania była transgraniczna integracja młodzieży i budowanie wspólnej tożsamości w oparciu o wymianę doświadczeń i dzielenia się różnymi praktykami. Warsztatom międzykulturowym z tańcem można przypisać szereg korzyści. Młodzież ma sposobność rozwijać umiejętności, talent, empatię. Uczestnicy nabywają kompetencje międzykulturowe, samoświadomość własnej tożsamości kulturowej. Nabywają umiejętności dialogu międzykulturowego, także w języku sąsiada. Warsztaty pozwoliły zrozumieć, że w każdym z nas kryje się bogactwo, wiedza, a także możliwość wdrażania w życie tego, co wartościowe.

Hanna Sadłowska, uczestniczka: Udział w tych warsztatach pokazał, że nie najważniejsze jest skąd dane osoby pochodzą, ani jakie popełniły w życiu błędy, ale jakie lekcje z tego wyciągnęły i jaką energię mają. Pierwszego dnia idąc na warsztaty czułam się niepewnie, bo przecież zastanę zupełnie obce oso-

by. Oczywiście, nie udało się wszystkich dobrze poznać, natomiast w ostatnim dniu czułam żal, że to już koniec! Rozmowy z tymi na początku obcymi ludźmi, a wraz z upływem czasu, coraz bliższymi były dla mnie czymś wspianiałym gdyż dotyczyły naszej wspólnej pasji i codziennych doświadczeń. Jestem wdzięczna za te wspólne dni, za to, że mówiliśmy wspólnym językiem tańca. Nie mogę się doczekać kolejnego spotkania!

Blanka Borowik, uczestniczka: Cieszę się z tych warsztatów, dzięki którym poznałam nowe style tańca, nawiązałam nowe kontakty z młodymi ludźmi, z którymi chcę nadal utrzymywać kontakt. Byłam dumna z przedstawienia, które zakończyło warsztaty. Jesteśmy wszyscy jego twórcami.

Basia Metreveli, uczestniczka – Poznałam kulturę niemiecką i jej przedstawicieli – młodych Niemców, pełnych pasji i chęci zaprezentowania swoich umiejętności. Wszyscy się integrowali, byli sympatyczni. Spotkanie pomogło mi lepiej rozumieć język niemiecki i angielski, którymi się porozumiewaliśmy.

Paulina Żurawska, uczestniczka – Najważniejsze, że nauczyłam się wielu nowych rzeczy w tańcu nowoczesnym. Nie do przeszacowania jest też fakt, że przybliżona została kultura niemiecka.

Helena Augustowska, uczestniczka- Warsztaty dały mi możliwość poznania nowych ludzi i pozytywnego spędzenia czasu.

Cieszę się, że mogłam w nich uczestniczyć.

Arina Gettman, uczestniczka – Ile wspianiałych emocji towarzyszyło nam podczas warsztatów. A największe podczas prezentowania naszego spektaklu. To było najlepsze!

Maria Zaitseva, uczestniczka – Te warsztaty dały mi radość, siłę i więcej przyjaciół. Cudowna była też wycieczka do Międzyzdrojów!

Hania Mordak, uczestniczka – Udział w projekcie dał mi dużo nowych przyjaźni, nauczyłam się nowego nieznanego dotychczas języka. Jestem wdzięczna, że to wszystko było moim udziałem!

Aurelia Dobrowolska, uczestniczka – Cudowna integracja, super przygoda. Świetni opiekunowie!

Wszystkie uczestniczki podkreśliły wartość poznania nowych technik tańca, przełamanie lęków i niepewności oraz uświadomienie swoich wartości jako tancerki.

Foto.: Iwona Sarnicka

MŁODZI O MŁODYCH

- Według mnie osoby biorące udział w międzynarodowych projektach artystycznych są niezwykle odważne. Zapytacie - dlaczego? Uważam, że nie jest łatwo w krótkim czasie intensywnie pracować podczas wspólnych prób, zwłaszcza, że jest to na pewno duży wysiłek fizyczny. Uczestnicy nie mają też tremy przed widownią, która ich ogląda i nie obawiają się wyjazdu w zupełnie nowe miejsce do nieznanego dotychczas kraju lub miasta. To duża odwaga, która wzbudza we mnie podziw. Być może dlatego, że jestem osobą raczej skrytą i nie umiem zbyt szybko odnaleźć się w nowym miejscu i wśród nieznanym mi dotąd ludzi. Wszystkim uczestnikom projektu „Na styku kultur”, który śledziłam reporterskim okiem w Pałacu Młodzieży składam więc podziękowania i życzę nowych, artystycznych wyzwań.

**Zofia Dondalska,
Pracownia Dziennikarska
Pałac Młodzieży
w Szczecinie**

- Pod koniec października, w Pałacu Młodzieży odbył się pięciodniowy polsko - niemiecki projekt „Na styku kultur”, podczas którego z jego młodymi uczestnikami pracowała pani Ewa Szachon i pan Marcel Mroczek. Projekt miał na celu nie tylko integrację, ale także rozwój artystyczny. Zakończył go niesamowity występ, w którym młodzież pokazała to, co udało się stworzyć podczas kilku dni intensywnych prób.

Pan Marcel Mroczek: „Jest to projekt polsko – niemiecki z udziałem młodzieży ze Szczecina i Bawarii. Poruszamy się w kręgu kultury obu krajów i szukamy wspólnego rytmu w tańcu. Niemiecka grupa przyjechała z Monachium bądź jego okolic z domów kultury podobnych do naszego Pałacu Młodzieży. Ja odpowiadam przede wszystkim za części te-

atrakcyjną. Przygotowujemy pokaz, w którym wykorzystujemy utwór „Prząśniczka” we współczesnej wersji. Jest to teatr ruchu z elementami tańca. Bierze w tym udział około czterdziestu osób. Warto przy okazji dodać, że miała przyjechać do nas grupa z Izraela, ale z powodu trwającej tam wojny, niestety, nie pojawiła się. Maja Krzykała, jedna z uczestniczek projektu, na moje pytanie o atmosferę

podczas wspólnych prób odpowiedziała: Pracuje mi się bardzo dobrze mimo barier językowych, które pojawiają się chwilami. Jednak dajemy sobie radę. Każdy zna w jakimś stopniu język angielski, co ułatwia komunikację. Ogólnie jest naprawdę ciekawie. Mieliśmy na przykład zajęcia z tańca latino i już wiem, że to mój ulubiony taniec. Spróbowałam czegoś nowego i bardzo mi się to spodobało.

**Maja Szczęsna,
Pracownia Dziennikarska
Pałac Młodzieży
w Szczecinie**

Przedszkole Publiczne Nr 67 „Stokrotka”

INTEGRACJA MIĘDZYKULTUROWA – RAZEM W DWUJĘZYCZNOŚCI

Współpraca polsko-niemiecka ma w naszym przedszkolu kilkunastoletnią tradycję i jest nierozłącznie związana z partnerskim działaniem z placówkami w Niemczech. Na początku były to przedszkola: „Haus der fröhlichen Jahreszeiten Kindertagesstätte” oraz „Kinderhaus Regenbogen” z Pasewalku. W 2020 r. współpracę przerwała niestety pandemia „Covid-19”. Od 2022 r. mamy nowego partnera polsko – niemieckie przedszkole „Randow-Spatzen” z Löcknitz.

Polsko-niemieckie spotkania sprawiają wszystkim nie tylko wiele radości, ale również udowadniają, że granica, zarówno ta terytorialna, jak i ta mentalna odchodzi w zapomnienie, a cudowny nastrój i wspólna zabawa prowadzą do nowoczesnej wymiany kulturowej.

Aby ułatwić dzieciom pokonywanie barier językowych już od przedszkola prowadzone są w naszej placówce zajęcia z języka niemieckiego.

Prezentujemy przykładowe projekty dofinansowane z **Funduszu Małych Projektów Interreg VA oraz Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży**, w których uczestniczyły dzieci z Przedszkola Nr 67 „Stokrotka” w Szczecinie:

Projekt „Przedszkolaki na wesoło” / „Kids auf lustig” – to projekt PP–67, który obejmował trzy spotkania dzieci z Przedszkoli: Nr 67 i 64 ze Szczecina oraz z Pasewalku.

* Pierwsze spotkanie (listopad 2018 r.) to zabawy z muzyką i instrumentami oraz koncert w szczecińskiej Filharmonii.

* Drugie (marzec 2019 r.) – przybliżenie dzieciom miast partnerskich i ich zabytków. Przedszkolaki przygotowały prace plastyczne, które przedstawiono na wernisażu w Urzędzie Miejskim z udziałem Prezydenta Miasta Szczecina – Piotra Krzystka i przedstawicieli Oświaty. Następnie punktem była wystawa pt. „Wiosna na wsi” w Muzeum Narodowym oraz warsztaty plastyczne i zabawy w ogrodach przedszkolnych.

* Trzecie (czerwiec 2019 r.) – zabawy sportowe na Stadionie Lekkoatletycznym przy ul. Litewskiej.

Projekt „Wszystko gra. Polsko-niemieckie warsztaty dla dzieci” / „Alles klingt gut. Deutsch-polnische Workshops für Kinder” – to projekt Teatru Lalek „Pleciuga” realizowany we współpracy z Przedszkolem z Löcknitz. oraz PP–67. Projekt obejmował cztery spotkania w czerwcu 2022 r. :

- Pierwsza wizyta to warsztaty integracyjne, zwiedzanie teatru, warsztaty muzyczne (nauka piosenki polsko – niemieckiej) oraz plastyczne (dzieci wykonały kolorowe ptaki).
- Druga to warsztaty teatralno-muzyczne: parada ulicami Szczecina: dzieci wzięły udział w plenerowym koncercie/spektaklu „Orkiestra świata” oraz w grach i zabawach.

- Trzecia to wycieczka autokarowa do Syrenich Stawów (podczas wędrówki skupiliśmy się na dźwiękach przyrody), warsztaty teatralno-muzyczne oraz rytmiczno-choreograficzne.
- Czwarta to warsztaty muzyczne (utrwalanie piosenki „Natura jest orkiestrą”/ „Die Natur ist ein Orchester” + układ ruchowy), nagranie piosenki, zabawy na pożegnanie.

Projekt „Polsko-niemieckie pożegnanie jesieni” / „Deutsch-polnischer Abschied vom Herbst” – to projekt Szkoły Podstawowej Nr 10 w Szczecinie. W projekcie (listopad 2022 r.) wzięły udział dzieci: z Przedszkola z Löcknitz, z PP–67 oraz z SP–10. W trakcie spotkania odbyły się: warsztaty artystyczne – manufaktura mydła i kwiaty z drewna; warsztaty projektowania – czyli zajęcia z długopisem 3D: strefa sportu „Drużyna Kangura”: dmuchańce oraz zabawy w wodzie na szkolnym basenie.

Projekt „Transgraniczne Mikołajki” / „Grenzüberschreitender Weihnachtsmann” – 06.12.2022 r. na Miejskim Stadionie w Szczecinie. Gospodarzem imprezy było Przedszkole Nr 67, a w imprezie wzięły udział dzieci z Przedszkola z Löcknitz oraz z SP-10. W trakcie imprezy dzieci uczestniczyły w warsztatach: tanecznych, plastycznych i sportowych oraz spotkały się ze Św. Mikołajem.

Celem naszych spotkań jest utrwalenie i wzmocnienie współpracy polsko-niemieckiej poprzez realizację transgranicznych spotkań z najmłodszymi dziećmi już od przedszkola. Warsztaty edukacyjne uczą dzieci funkcjonowania w społeczeństwie i relacji z innymi. Wyrabiają w nich charakter i nastawienie do świata. Dają przestrzeń do rozwoju i samorealizacji.

Projekt „Baśń i lalka. Polsko-niemieckie warsztaty dla dzieci”/„Ein Märchen und eine Puppe. Deutsch-polnische Workshops für Kinder”(marzec 2023 r.) – to kolejny projekt Teatru Lalek „Pleciuga” realizowany z Przedszkolem z Löcknitz oraz z PP-67. Było to spotkanie niepowtarzalne, pełne wrażeń i radości. Przedszkolaki uczestniczyły w zabawach integracyjnych z chustą animacyjną, zwiedzały zaplecze teatru, pomieszczenia, gdzie tworzy się lalki do przedstawień. W czasie warsztatów odbyło się czytanie baśni braci Grimm: „Czerwonego Kapturka” i „Kopciuszka” wzbogacone o animacje lalkami. Dzieci mogły wcielić się w role animatorów, wystąpić na scenie, a także przenieść się na chwilę do magicznego świata teatru. Na warsztatach plastycznych dzieci wykonały własne lalki, które mogły zabrać do domu.

Projekt „Międzynarodowe spotkania moli książkowych” – to pierwszy projekt przedszkola „Randow-Spatzen” z Löcknitz, w którym uczestniczyły dzieci z naszego przedszkola.

W kwietniu i maju 2023 r. odbyły się trzy spotkania zatytułowane – „Jak powstają książki”, „Ratujemy książki” i „Czytamy książki”. Spotkania miały formę warsztatów edukacyjnych:

- warsztaty plastyczne - tworzenie papieru czerpanego, wykonanie książek, zakładki,
- warsztaty multimedialne - historia rozwoju książki od glinianej tabliczki poprzez papirus, pergamin aż do powstania papieru, na którym obecnie pisane są książki.
- spotkanie w bibliotece – jak dbać o książki, wypożyczać.

Projekt okazał się ciekawą formą pracy, ponieważ dzieci w trakcie tych trzech spotkań zdobyły nową wiedzę, miały możliwość rozwoju własnych zdolności, zainteresowań oraz nawiązania licznych przyjaźni.

Projekt „Śmiech i zabawa to fajna sprawa” – 14 czerwiec 2023 r. Zawody sportowe zorganizowało szczecińskie Przedszkole Nr 67. W organizacji imprezy pomogli trenerzy z „Drużyny Kangura”.

Celem imprezy, w której uczestniczyły dzieci z miejskich przedszkoli Nr 67, 50, 64, 72 oraz ze Szkoły Podstawowej Nr 10, a także z przedszkola i szkoły w Löcknitz było propagowanie sportowego stylu życia oraz wyrabianie w najmłodszych zdro-

wego współzawodnictwa. Ważna stała się również integracja najmłodszych.

Na stadionie przy ul. Litewskiej w Szczecinie były więc zawody w rzutach na odległość i do celu, turniej piłki nożnej. Dzieci mogły sprawdzić swoje umiejętności w biegu przez płotki, jeździe na rowerze.

Na zakończenie – każde dziecko otrzymało medal, a przedszkole puchar i dyplom.

Projekt „Poznajemy przyrodę wszystkimi zmysłami” obejmował dwa spotkania dzieci z Przedszkola z Löcknitz i PP – 67.

* 16.04.2024 r. dzieci spotkały się w Centrum edukacji przyrodniczej Blumberger Mühle w Angermünde.

Przedszkolaki wielozmysłowo poznawały przyrodę, odkrywały jej różnorodność. Z bliska obserwowały życie pod wodą, dowiedziały się jakie rośliny żyją w środowisku wodnym, poznały żyjące tam ptaki i owady, odwiedziły owce i filcowały wełnę, uczyły się rozpoznawać ślady zwierząt w zaroślach.

Na zakończenie dzieci z obu placówek zbierały naturalne materiały, z których utworzyły wspólną mandalę przyrodniczą. Korzyści płynące z wycieczek to cenny

sposób zdobywania nowej wiedzy. Zobaczyć, doświadczyć i bezpośrednio przeżyć – to znaczy lepiej zrozumieć świat.

* 07.05.2024 r. odbyło się spotkanie dzieci w Przedszkolu „Randow – Spatzen” w Löcknitz.

Dzieci wykonywały różnorodne zadania związane z edukacją przyrodniczą: stemplami ozdabiały papierowe torebki, układały drewniane puzzle 3D, budowały budki lęgowe dla owadów, siły łąkę kwiatową, oglądały wystawę zdjęć zwierząt. Bawiły się na ścieżce sensorycznej i udały się na wspólny spacer do lasu, gdzie miały okazję być blisko przyrody.

Projekt „Muzyczne spotkanie” dzieci z PP – 67 „Stokrotka” i „Randow – Spatzen” z Löcknitz 23.04.2024 r. przedszkolaki z grupy „Smerfy” oraz goście z Niemiec udali się do Filharmonii Narodowej w Szczecinie, gdzie wysłuchały koncertu pt. „Ago-gika” w Sali Kameralnej. Prowadząca koncert „Donuta” opowiadała o instrumentach muzycznych oraz utworach, które grali muzycy.

Udział w koncercie rozbudził ciekawość i wrażliwość dzieci na rozmaite odstony i aspekty muzyki.

Po powrocie do przedszkola dzieci obejrzały wystawę prac plastycznych na temat instrumentów muzycznych wykonanych przez wychowanków naszej placówki oraz poznały twórczość słynnych kompozytorów polskich i niemieckich. Były wspólne zabawy muzyczne, tańce oraz zdjęcia w muzycznej foto-budce.

Projekt „Mali sportowcy” – 4.06.2024 r. na Stadionie Lekkoatletycznym w Szczecinie odbyły się polsko – niemieckie zawody sportowe przedszkolaków. Impreza rozpoczęła się od przemarszu drużyn wokół stadionu, wciągnięcia flag Polski i Niemiec na maszt i odśpiewania hymnów narodowych. W trakcie wydarzenia przedszkolaki uczyły się udzielania pierwszej pomocy z użyciem fantomu. W czasie przerwy mogły posilić się owocami i zdrowymi przekąskami.

Projekt „Razem w dwujęzyczności” – niemiecko-polskie spotkanie integracyjne kadr pedagogicznych na pograniczu. Nauczyciele z partnerskich przedszkoli z Löcknitz i PP – 67 spotkali się w dniach 19.04 – 21.04. 2024 r. w miejscowości Niechorze.

W czasie pobytu zorganizowano warsztaty integracyjne w formie interesujących zajęć, zabaw ruchowych, słownych oraz animacji językowych w celu poznania się, wymiany doświadczeń i przełamania barier językowych. Wspólne spacerowanie nad morze czy poznanie atrakcji nadmorskiej okolicy pozwoliły na nawiązanie bliższych znajomości oraz zaplanowanie dalszej współpracy. Przez wspólne zadania i wyzwania, uczyliśmy się ufać sobie nawzajem, rozwijaliśmy umiejętności komunikacyjne, które pozwoliły na lepsze porozumienie w zespole. Atmosfera była bardzo przyjazna, nie zabrakło śmiechu i dobrej zabawy.

Polsko-niemieckie spotkania dzieci i kadry organizowane w ramach projektów stwarzają możliwość przygotowania dzie-

ci już od najwcześniejszych lat do życia w wielokulturowym i zintegrowanym społeczeństwie. Dzieci mają okazję rozwijania umiejętności współdziałania między rówieśnikami polskimi i niemieckimi oraz do poznawania języka sąsiadów, pokonywania bariery językowej i zacieśniania kontaktów między sobą, co w dużej mierze przyczynia się do kontynuowania jeszcze owocniejszej i trwalszej współpracy. Korzyści z projektów dotyczą przede wszystkim beneficjentów, czyli dzieci, ale nie można też zapomnieć o nauczycielach. Istotnym efektem działań projektowych jest rozwój pracowników przedszkola, najczęściej dotyczy to nauczycieli. Realizując projekty poznałyśmy system edukacji przedszkolnej w Niemczech, mogłyśmy obserwować pracę nauczycieli, a niektóre działania przenieść do naszej placówki, porównać wyposażenie przedszkoli, nawiązaliśmy przyjaźnie z niemieckimi wychowawcami. Projekty przeciwdziałają wypaleniu zawodowemu i inspirują do większej aktywności. Otwarcie na świat, praktyczna nauka języka, bliższe spotkanie z kulturą innych krajów to wszystko sprawia, że nauczyciele odświeżają swój warsztat pracy, otwierają się i nie popadają w rutynę.

Nauczycielki: Beata Niemyjska, Beata Witczak, Monika Kozak

Interkulturowość w edukacji językowej nie jest zagadnieniem nowym. Dynamika zmian społeczno – gospodarczych nakłada na nauczycieli i szkoły wciąż nowe zadania, m. in. konieczność rozwijania wrażliwości interkulturowej uczniów, przygotowania ich do funkcjonowania w wielokulturowej rzeczywistości, uwidaczniania i przełamywania uprzedzeń i stereotypów, kształcenia akceptacji dla „Innego” oraz kształtowania postaw ciekawości, tolerancji i otwartości po to, aby mogli stać się świadomymi obywatelami świata.

W latach 2012 – 2016 podjęliśmy współpracę z NaunynRitze - centrum sportowym, edukacyjnym i kulturalnym w sercu Berlina w dzielnicy Kreuzberg. Podczas spotkań realizowaliśmy projekt BEIspielhaft promujący różnorodność, demokrację i szacunek. Rzeczywistość mile nas zaskoczyła: dzieci radziły sobie zupełnie dobrze, a bezpośrednia komunikacja z niemieckimi kolegami przebiegała bez większych problemów. Ożywieni „sukcesami” uczniowie okazali zainteresowanie i sami zaczęli wypytywać nowych przyjaciół o zwyczaje, tradycje oraz kulturę. Pojawiały się też pomysły

Szkoła Podstawowa Nr 13

JEDNOŚĆ W RÓŻNORODNOŚCI

w Szkole Podstawowej Nr 13 w Szczecinie Wielgowie dbamy o jak najlepsze przygotowanie uczniów do funkcjonowania w wielokulturowym świecie. Dążenie do osiągnięcia tego celu skłoniło nas do poszukiwania możliwości i niekonwencjonalnych sposobów kształcenia ich kompetencji językowych w warunkach kontaktu z „żywym językiem” oraz osobami posługującymi się nim. Mieliśmy nadzieję, że w bezpośredniej konfrontacji nasi podopieczni będą bezkonfliktowo kontaktować się z przedstawicielami innych kultur.

na kolejne spotkania, które odbywały się zarówno w Szczecinie, jak i w Berlinie. Wielonarodowość grup stwarzała możliwość przełamywania uprzedzeń i stereotypów, poznania kraju partnera z nowej perspektywy, w której funkcjonują osoby reprezentujące daną obcą kulturę. Każde spotkanie przyczyniało się do postrzegania języka jako klucza do zrozumienia świata i otaczającej rzeczywistości. Pierwsze sukcesy, zaskakujące obserwacje, jak buduje się i rozwija indywidualna tożsamość kulturowa naszych uczniów oraz ochota na dalsze poznawanie czegoś nowego skłoniły nas do podejmo-

wania nowych inicjatyw, tak w odniesieniu do młodzieży, jak i dyrekcji naszej szkoły. Zgłosiliśmy się więc do kolejnych projektów polsko – niemieckich: Fair Life i Fair Friends.

Ciekawym doświadczeniem okazał się udział uczniów klas czwartych w trzech edycjach projektu edukacyjno-sportowego Fair Friends (2013 – 2016) organizowanego przez Gesellschaft für Sport- und Jugendsozialarbeit GmbH w Berlinie. Spotkania w jego ramach uświadomiły nam konieczność stwarzania sytuacji komunikacyjnych nie tylko podczas lekcji, ale również w trakcie realizowania form aktywności typowych dla dzieci. Komunikowanie się poprzez sport, taniec i ruch mobilizowały do pracy nad sobą nie tylko w aspekcie znajomości języka. Cztery filary, na których opierały się założenia projektu: edukacja, gender mainstreaming (partycypacja obu płci – w turniejach brali udział jednocześnie dziewczęta i chłopcy), transkulturowa wymiana młodzieży z Polski i Niemiec oraz sport (piłka nożna) uczyniły nasze spotkania niepowtarzalnymi i niezwykle atrakcyjnymi. Wymiana kulturowa pomiędzy uczniami z Polski i Niemiec, a także między ich opiekunami, niwelowanie i obalanie mitów i uprzedzeń przez poznanie kultury danego kraju, zaangażowanie dzieci (wszyscy uczniowie danej klasy brali aktywny udział w projekcie), obchodzenie się z elektronicznymi mediami (eTwinning) oraz nacisk na przestrzeganie zasad Fair Play były niekwestionowanymi wartościami, jakie wносиły nasze spotkania. Równie interesujący przebieg miały

wspólne obozy polskich i niemieckich nastolatków (dedykowane uczniom klas siódmych i ósmych) organizowane w Międzynarodowym Domu Spotkań w Krzyżowej na Dolnym Śląsku w ramach projektów Fair Live (2013 – 2017). Głównymi celami projektu, obok sprawdzenia umiejętności językowych w najbardziej naturalnym środowisku, było zyskanie szerszej perspektywy patrzenia na świat, rozwijanie wrażliwości na podobieństwa i różnice kulturowe, pogłębianie zrozumienia dla wspólnych idei i wartości, a także przetykanie stereotypów i nawiązywanie międzynarodowych relacji. Dbano o stworzenie atmosfery wzajemnej sympatii, tolerancji oraz spontanicznego otwarcia na innych sprawiła, że kontakt z rówieśnikami z Niemiec na gruncie towarzyskim, a nie za pośrednictwem urządzeń elektronicznych czy social mediów, okazał się pasjonujący, interesujący poznawczo i stanowił źródło dobrej zabawy. Uczestnicząc w ciekawych zajęciach, uczniowie odruchowo przejawiali własną inicjatywę, wzbogacali działania o własne pomysły.

Współpraca międzynarodowa zajmuje ważne miejsce w działalności naszej szkoły. Przyczynia się do pogłębienia więzi europejskiej, integracji młodzieży i poznania realiów państw uczestniczących w projektach. Dlatego w latach 2014 – 2019 prowadziliśmy polsko – niemiecką współpracę ze szkołami z Berlina (dedykowaną uczniom klas czwartych i piątych), a od 2019 roku współpracujemy z Caspar David Friedrich Regionalschule w Greifswaldzie.

Podczas jedno- lub kilkudniowych spotkań uczniowie nie tylko nawiązują nowe znajomości, ale także poznają inne kultury, zwyczaje i tradycje. Często muszą stawiać czoła nieznanym sytuacjom i wyzwaniom. Sprawia to, że przekraczają swoje ograniczenia i wychodzą poza strefę komfortu. Otwarcie się na inne kręgi kulturowe zwiększa tolerancję, poszerza horyzonty oraz otwiera nowe perspektywy, a w dzisiejszym zglobalizowanym świecie są to kompetencje „na wagę złota”. Zetknięcie się z obcą kulturą pomaga uczniom w odkrywaniu swoich mocnych i słabych stron oraz w kształtowaniu własnej tożsamości narodowej. Należy również pamiętać, że współpraca polsko - niemiecka nie oznacza jedynie doskonalenia języków obcych, ale również dobrą zabawę i tworzenie niezapomnianych wspomnień. Spotkania interkulturowe poszerzają również wiedzę nauczycieli o ich podopiecznych, o tym, jak zachowują się w grupie, w sytuacjach nowych, w autentycznym spotkaniu z nieznaną dotychczas kulturą. Cenna jest także wiedza, jaką z zajęć językowych uczniowie przenoszą na grunt autentycznej komunikacji.

„Przybliżyć nieznaną” to hasło, które wśród młodych ludzi budzi zaciekawienie, chęć przeżycia przygody, otwarcie na „nowe”. Dlatego też od 2013 r. współpracujemy z teatrem Ückermärkische Bühnen Schwedt. Co roku w okresie przedświątecznym proponujemy naszym uczniom udział w spektaklach teatralnych w języku niemieckim z elementami języka polskiego. Atrakcyjna interpretacja

baśni, nowoczesna oprawa i niepowtarzalna atmosfera sprawiają, że zainteresowanie tą formą edukacji cieszy się niezmienną popularnością.

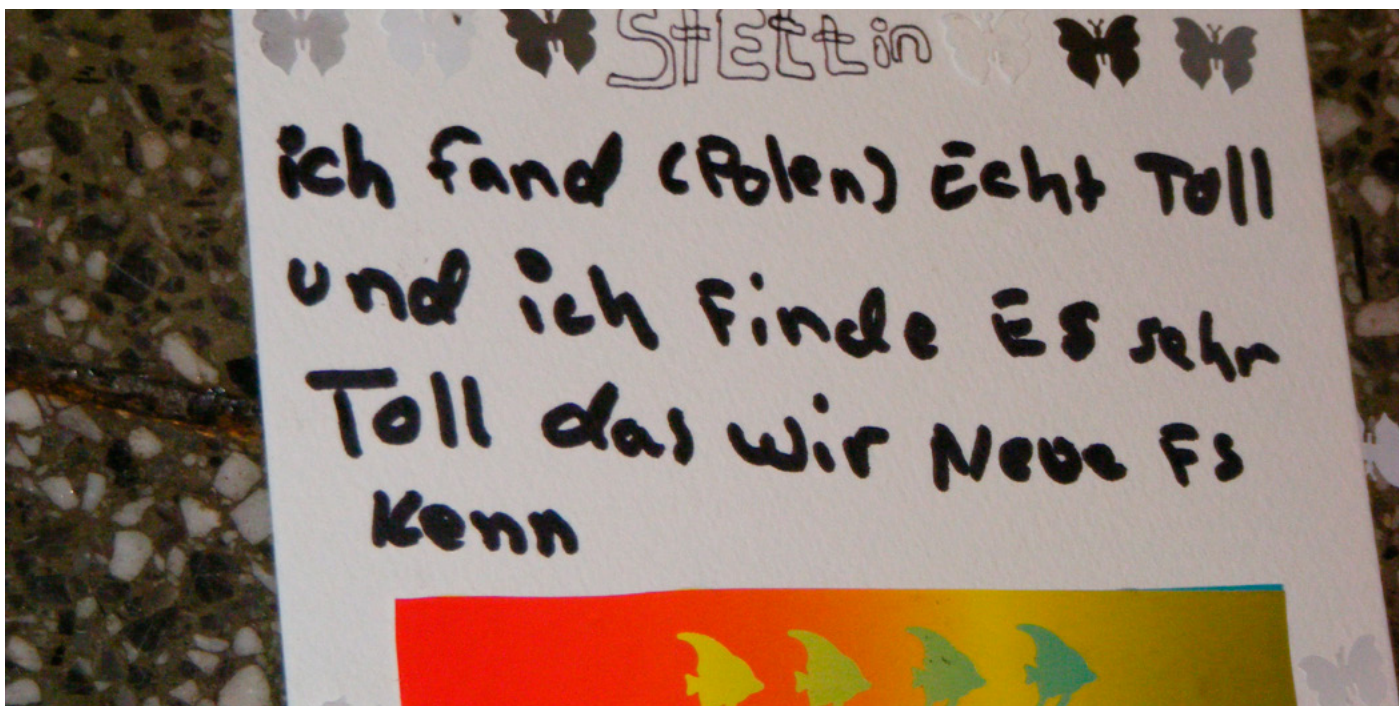
Polsko – niemiecka współpraca należy w naszej szkole do jednych z priorytetowych zadań. Obecnie systematycznie organizujemy spotkania z Caspar David Friedrich Regionalschule w Greifswaldzie. Przyjmują one charakter działań jednodniowych lub projektów kilkudniowych. Odbywają się zarówno w Szczecinie, jak i w Greifswaldzie i ukierunkowane są na aktywność językową, fizyczną, podejmowanie wspólnych działań oraz przełamywanie stereotypów dotyczących relacji polsko – niemieckich. Skierowane są do uczniów klas siódmych (grupy ok. 20 osobowe) z kontynuacją w klasie ósmej. Program spotkań ma na celu przybliżenie uczestnikom tradycji, zwyczajów, kultury i codzienności każdego z krajów poprzez doświadczanie sytuacji i ich przeżywanie. Są one nie tylko okazją dla młodego człowieka do nauczenia się języka obcego, ale również wielką przygodą i zbiorem doświadczeń. Uczestnicy poznają swoich rówieśników i zawierają przyjaźnie, które mogą przetrwać długie lata. Wyjazdy uczą także samodzielności, odpowiedzialności i otwartości na to, co nowe. Uczniowie wracają także bogatsi o nowe doświadczenia, a do tego pełni wrażeń. Międzynarodowa współpraca uczniowska to emocje i wspomnienia, które zostaną z młodymi ludźmi na lata.

Wieloletnie działania niosą ze sobą znaczące rezultaty i efekty. Mamy nadzieję,

że świat w którym żyjemy nie będzie dla naszych uczniów miejscem nieznanym. Poprzez znajomość języka obcego i świadomość wielokulturową będą w stanie „poruszać się” w nim bez żadnych problemów i uprzedzeń. Już teraz cieszą nas widoczne zmiany u współpracującej z nami młodzieży i postępujący rozwój takich cech jak: otwartość, komunikatywność, wrażliwość, tolerancja, empatia, spontaniczność i bezpośredniość w kontaktach z ludźmi o odmiennej kulturze oraz mniejsze opory przed poznawaniem tego, co obce. Cieszy nas to, co już udało się osiągnąć. Mamy jednak świadomość, jak wiele jeszcze przed nami i nie osiadamy na laurach. Wciąż poszukujemy nowych partnerów i jesteśmy otwarci na nowe wyzwania, bo przecież „Podejmując nowe wyzwania, odkrywamy w sobie umiejętności, których istnienia nigdy nie podejrzewaliśmy”. (Les Brown)

Małgorzata Lipińska nauczycielka języka niemieckiego

„Współpraca międzynarodowa to nie tylko kwestia dyplomacji – to także inwestycja w przyszłość, w lepszy świat dla naszych dzieci.”

**- Ban Ki-moon,
były Sekretarz Generalny ONZ**

JAK WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA WZBOGACA ROZWÓJ PRZEDSZKOLAKÓW?

Współczesny świat, pełen różnorodności kulturowej i dynamicznych zmian społecznych, stawia przed systemem edukacji liczne wyzwania, ale również oferuje ogromne szanse. Z jednej strony, globalizacja, migracje i rozwój technologii sprawiają, że dzieci dorastają w coraz bardziej zróżnicowanym środowisku, z drugiej dają im niepowtarzalną okazję do nauki i rozwijania się w międzynarodowym kontekście. Współpraca międzynarodowa i interkulturowa, realizowana już na etapie edukacji przedszkolnej, niesie ogromne korzyści zarówno dla dzieci, jak i dla samych placówek przedszkolnych. Przedszkola, które angażują się w projekty międzynarodowe, zyskują szansę na wzbogacenie swojego programu o różnorodne metody nauczania, ciekawe podejścia do rozwoju dzieci oraz nowe zasoby edukacyjne. Dzięki wymianie doświadczeń z partnerami z innych krajów, mogą wzbogacać swoje podejście do wychowania, ucząc dzieci szacunku dla innych kultur i tradycji. Odkrywanie bogactwa innych kultur, poprzez wspólne projekty, spotkania czy wyjazdy, pozwala na tworzenie otwartego, kreatywnego i inspirującego środowiska, które staje się przestrzenią sprzyjającą wzajemnemu zrozumieniu i tolerancji. Wspólne działania międzynarodowe umożliwiają dzieciom naukę języków obcych w naturalny sposób, co nie tylko rozwija ich zdolności komunikacyjne, ale także otwiera drzwi do przyszłych, międzynarodowych doświadczeń.

Dzieci, poznając różnorodność kultur i języków, rozwijają swoje umiejętności społeczne, uczą się współpracy, szacunku do odmienności oraz empatii – cech, które są niezbędne w coraz bardziej zglobalizowanym społeczeństwie. Takie doświadczenia pomagają najmłodszym nie tylko w budowaniu pozytywnych postaw wobec innych, ale także w kształtowaniu ich poczucia tożsamości i odpowiedzialności za wspólne dobro.

Dzięki współpracy międzynarodowej, przedszkola stają się miejscem, w którym dzieci uczą się nie tylko o świecie, ale także o wartościach takich jak równość, sprawiedliwość i solidarność. To fundamentalne umiejętności, które pozwalają na budowanie społeczeństwa opartego na wzajemnym szacunku, współpracy i zrozumieniu. W ten sposób edukacja przedszkolna staje się pierwszym krokiem w tworzeniu bardziej otwartego, tolerancyjnego i zintegrowanego świata.

Nieocenione wsparcie w tych działaniach oferują organizacje, takie jak Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania (SGPEP). To instytucja, która od lat działa na rzecz integracji społeczności lokalnych poprzez współpracę transgraniczną. Dzięki jej wsparciu przedszkola i inne instytucje edukacyjne mogą efektywnie korzystać z możliwości oferowanych przez program Interreg oraz Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży. SGPEP ułatwia proces poszukiwania partnerów, oferuje wsparcie merytoryczne i finansowe, a także organizuje spotkania informacyjne i warsztaty, które pomagają w realizacji międzynarodowych projektów.

Znalezienie partnera do współpracy międzynarodowej i interkulturowej może być prostsze, niż się wydaje. Kluczowa jest tutaj otwartość na różne pomysły, chęć do podejmowania działania oraz elastyczność w podejściu do działania

– podejmowanie inicjatyw z partnerami o odmiennym doświadczeniu i perspektywach może bowiem wzbogacić obie strony.

Często wystarczy wyrazić zainteresowanie konkretnymi tematami lub celami edukacyjnymi, aby odkryć, że podobne aspiracje mają placówki w innych krajach, co może stać się początkiem owocnej współpracy. Otwartość na podejmo-

wanie inicjatyw ułatwia także nawiązywanie kontaktów z organizacjami pośredniczącymi, które wspierają projekty międzynarodowe oraz wykorzystanie narzędzi, takich jak programy grantowe, platformy edukacyjne czy sieci współpracy.

Podjęcie otwarte na pomysły umożliwia włączenie się w projekty, które mogą poszerzyć zasoby edukacyjne przedszkola, wzbogacić jego ofertę o nowatorskie me-

tody i inspirujące tematy oraz umożliwić dzieciom kontakt z różnorodnością kulturową. Gotowość do działania i do wyjścia poza tradycyjne formy edukacji przedszkolnej to pierwszy krok do znalezienia partnerów, którzy wspólnie z nami będą mogli realizować kreatywne i wartościowe projekty. Współpraca międzynarodowa to nie tylko szansa na rozwój dzieci i przedszkola, ale także inspiracja do dalszego rozwoju i pogłębiania więzi z lokalnymi oraz zagranicznymi społecznościami.

Dzięki takim partnerstwom dzieci mają wyjątkową szansę poznawać różnorodność kulturową, rozwijać tolerancję, empatię i otwartość na innych. Współpraca z partnerami niemieckimi i korzystanie ze wsparcia SGPEP pozwala tworzyć środowisko edukacyjne, które rozwija kompetencje komunikacyjne i społeczne najmłodszych. Projekty realizowane w ramach Interreg i Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży przygotowują dzieci do funkcjonowania w wielokulturowym świecie, dając im cenne, międzynarodowe doświadczenia już na wczesnym etapie edukacji.

Nasze przedszkole – Przedszkole Publiczne Nr 72 w Szczecinie – jest doskonałym przykładem placówki, która aktywnie angażuje się we współpracę międzynarodową i interkulturową, korzystając z jej licznych korzyści dla dzieci i całej społeczności przedszkolnej. Już od kilku lat przedszkole realizuje projekty z partnerami zagranicznymi, a zaangażowanie

w wymianę doświadczeń oraz wspólne inicjatywy staje się fundamentem budowania otwartego, kreatywnego i zróżnicowanego środowiska edukacyjnego.

Od kilku lat utrzymujemy owocną współpracę z KITA Randow-Spatzen w Löcknitz, która obejmuje szereg wspólnych projektów edukacyjnych mających na celu wzbogacenie doświadczeń dzieci oraz promowanie współpracy międzykulturowej.

Jednym z największych przedsięwzięć była realizacja projektu dotyczącego kolorów, który obejmował dwa spotkania w Niemczech oraz przygotowanie wystawy prac dzieci w obu placówkach. Podczas pierwszego spotkania dzieci zajmowały się kolorami podstawowymi.

Na jednej ze stacji dzieci przygotowywały według specjalnej receptury ciasto na kolorowe muffinki. Kolejna stacja obejmowała malowanie drewnianych modeli warzyw, co rozwijało zdolności manualne i wrażliwość artystyczną dzieci. Dzieci brały udział w zabawach muzycznych, podczas których śpiewały piosenki i tańczyły, ucząc się przy tym nazw kolorów w obu językach. Gra w twistera, podczas której musiały umieszczać ręce i nogi na polach o odpowiednich kolorach, była świetną okazją do nauki kolorów poprzez ruch. Na ostatniej stacji dzieci szukały ukrytych na placu zabaw kolorowych przedmiotów, co rozwijało ich zdolności obserwacyjne i koncentrację. Podczas drugiego spotkania dzieci w 6 grupach polsko-nie-

mieckich eksperymentowały z kolorami – tworzyły prace plastyczne przy pomocy maszyny do mieszania kolorów, eksperymentowały z kolorami i wodą, robiły kolorowe i owocowe szaszłyki jako ogon owocowego pawia, malowały drewniane tęcze, przygotowywały kolorowe gofry, bawiły się przy piosenkach poświęconych kolorom, eksperymentowały z kolorami i światłem w pracowni warsztatowej i tworzyły obrazy na folii. Projekt finansowany został przy wsparciu Programu Współpracy Interreg VI A.

Ważnym elementem współpracy była także organizacja w naszym przedszkolu Polsko-Niemieckiego Festiwalu Piosenki Marynistycznej pt.: „Życie na morzu”. W wydarzeniu udział wzięły przedszkolaki z różnych placówek szczecińskich, jak i Niemiec, co stworzyło niepowtarzalną okazję do integracji kulturowej i wspólnej zabawy. Na scenie występowały kolejno grupy przedszkolaków, które w pięknych strojach śpiewały przygotowane przez siebie piosenki w języku niemieckim. Repertuar festiwalu był bardzo zróżnicowany. Każdy zespół miał możliwość zaprezentowania swoich umiejętności wokalnych, a także wzbogacenia występu o taniec i inscenizacje. Nie zabrakło quizu z nagrodami oraz wspólnych zabaw ruchowych, podczas których polskie i niemieckie dzieci przełamywały bariery językowe. Po części artystycznej, gości zaproszono na pyszny poczęstunek. Menu zostało starannie dobrane, aby wprowadzić uczest-

ników w morski klimat. Następnie dzieci z naszej placówki wraz z przedszkolakami z Löcknitz wyruszyły na wycieczkę do Morskiego Centrum Nauki. Tam spędziły czas na wspólnej zabawie, integracji i nauce. Mali odkrywcy świata zwiedzali pięć wystaw tematycznych, składających się z interaktywnych, samoobsługowych ekspozycji, umożliwiających samodzielne przeprowadzanie doświadczeń. Oglądali części jednostek pływających i ich wyposażenie, narzędzia i przyrządy związane z żeglugą oraz różnymi pracami na morzu, modele i makiety. Wydarzenie sfinansowano dzięki wsparciu Rady Rodziców Przedszkola Publicznego Nr 72 w Szczecinie oraz Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży.

W czasach pandemii, mimo trudności związanych z ograniczeniami, również współpracowaliśmy, organizując projekt muzyczny online „4 pory roku – Vier Jahreszeiten”, który umożliwił dzieciom z obu placówek wspólne uczestnictwo w zajęciach muzycznych za pośrednictwem nowoczesnych technologii. Inicjatywa ta była doskonałym przykładem elastyczności w podejściu do edukacji oraz potwierdzeniem, że współpraca międzynarodowa jest możliwa nawet w trudnych czasach. Projekt sfinansowano przy wsparciu Funduszu Małych Projektów Interreg V A.

W planach mamy również kolejne wspólne przedsięwzięcia. W styczniu przyszłego roku organizujemy u nas w przed-

szkolu projekt finansowany przy wsparciu Funduszu Małych Projektów Interreg VI A pt.: „Polsko-niemieckie spotkanie dzieci pod hasłem „Zimowe zabawy matematyczne”. W marcu uczestniczyć będziemy w wyjazdowym spotkaniu szkoleniowym dla kadry z przedszkoli. Jesteśmy w trakcie przygotowania wniosku o dofinansowanie projektu, który planowany jest na maj u nas w placówce i będzie to polsko-niemiecki przegląd piosenki z bajek i baśni. Kita Randow-Spatzen przygotowuje również projekt muzyczny jeszcze na ten rok szkolny.

Kita Randow-Spatzen to niezwykle wartościowy i zaangażowany partner, który od samego początku naszej współpracy wykazuje się ogromnym profesjonalizmem i gotowością do wspólnego działania. Placówka ta jest nie tylko bardzo aktywna w realizacji projektów, ale również pełna entuzjazmu i chęci dzielenia się doświadczeniem, co czyni ją niezwykle cennym partnerem w międzynarodowej współpracy edukacyjnej. O naszej współpracy z Kita Randow-Spatzen wypowiadają się pozytywnie zarówno dyrekcja, jak i nauczyciele, podkreślając jej znaczenie dla rozwoju dzieci oraz wzbogacenia oferty edukacyjnej w obydwu przedszkolach. Zauważają, że wspólne projekty nie tylko poszerzają horyzonty dzieci w zakresie kultury i języka, ale także umożliwiają wzajemne poznanie metod pracy, co przekłada się na wzrost kompetencji zawodowych kadry pedagogicznej.

„Die grenzüberschreitende Kooperation mit Kindergärten aus der polnischen Nachbarregion bedeutet für uns einen großen Mehrwert in der alltäglichen Arbeit. Bei den gemeinsamen Treffen erfahren unsere Kinder viel Wissenswertes über die Grenzregion, andere Traditionen und über die Nachbarsprache. Wir öffnen den Kindern neue Horizonte und Perspektiven. Besonders schätzen wir die Zusammenarbeit mit dem Kindergarten Nr. 72 in Szczecin, die uns ermöglicht, die kulturelle Vielfalt zu erleben und den Kindern einen tieferen Einblick in das Leben unserer Nachbarn zu geben.” (pol. Współpraca transgraniczna z przedszkolami z polskiego regionu przygranicznego stanowi dla nas dużą wartość dodaną w codziennej pracy. Podczas wspólnych spotkań nasze dzieci uczą się wielu ciekawych rzeczy o regionie przygranicznym, innych tradycjach oraz o sąsiednim języku. Otwieramy przed dziećmi nowe horyzonty i perspektywy. Szczególnie cenimy współpracę z Przedszkolem Publicznym nr 72 w Szczecinie, która umożliwia nam doświadczanie różnorodności kulturowej oraz daje dzieciom głębszy wgląd w życie naszych sąsiadów.)

Olaf Lejeune – dyrektor Kita Randow-Spatzen

„Współpraca międzynarodowa w obszarze przygranicznym jest dla mnie przede wszystkim okazją do weryfikowania stereotypów o naszych krajach i ich miesz-

kańcach, przełamywania barier językowych, motywowania do nauki języka sąsiada oraz poznawania kultury. Poprzez wspólne projekty, inicjatywy nawiązujemy razem z dziećmi nowe znajomości, ośmucujemy się z językiem sąsiada, szukamy sposobów do wzajemnej komunikacji oraz współdziałania podczas rozmaitych aktywności. Za bardzo owocną współpracę uważam współpracę z Przedszkolem Publicznym nr 72 w Szczecinie. Cieszę się, gdy działamy razem, wspólnie osiągamy zamierzone cele, gdy się wspieramy.” Joanna Markowska – nauczyciel, koordynator projektów w Kita Randow-Spatzen
Dziękujemy Kita Randow-Spatzen za ich nieoceniony wkład w rozwój tej współpracy, a także za zaangażowanie, które sprawia, że każde spotkanie, warsztaty czy projekt jest pełen pozytywnej energii i nowych inspiracji.

W ramach współpracy międzynarodowej regularnie uczestniczymy również w projektach i wydarzeniach organizowanych przez inne instytucje i władze lokalne, takie jak Urząd Miasta Szczecin oraz Urząd Związku Gmin w Gartz nad Odrą. Tego rodzaju inicjatywy stanowią doskonałą okazję do pogłębienia współpracy transgranicznej i integracji dzieci z obu krajów w różnych kontekstach edukacyjnych i społecznych. Takie spotkania stwarzają przestrzeń do wymiany doświadczeń, poznawania nowych kultur oraz budowania międzynarodowych więzi, a także umożliwiają dzieciom rozwój

w międzynarodowym kontekście. Wspólne projekty, takie jak festiwale, wystawy czy wydarzenia plenerowe, są doskonałą okazją, aby dzieci mogły uczestniczyć w interaktywnych zajęciach edukacyjnych oraz artystycznych, które wykraczają poza tradycyjny program przedszkolny.

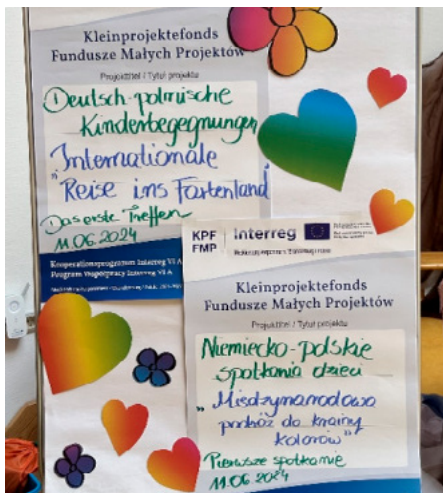
Jednym z ciekawszych przedsięwzięć był Festiwal Mostu Mescherin. Każda z zaproszonych placówek przedstawiła piosenkę związaną z tematyką festiwalu, którą był most w Mescherin jako symbol braku granic, braku barier, wspólnoty i więzi dwóch sąsiadujących krajów (Niemcy i Polska). Z tego również powodu występy dzieci zaprezentowane zostały w języku sąsiada – dzieci z Polski zaśpiewały w języku niemieckim, a dzieci z Niemiec w języku polskim. Po występach artystycznych na uczestników czekał ciepły obiad (zupa oraz kiełbaska z grilla). Po posiłku nadszedł czas na show w wykonaniu Cyrku „Zodiak”. Była to niezwykła atrakcja zarówno dla dzieci, jak i ich opiekunów. Po widowisku dzieci bawiły się na różnych stanowiskach związanymi ze sztuką cyrkową. Wszelkie koszty związane z organizacją festiwalu, przejazdami i posiłkiem oraz atrakcjami zostały poniesione przez Urząd Gartz (Oder). Do innych przedsięwzięć organizowanych przez Urząd Związku Gmin w Gartz nad Odrą, w których braliśmy udział były 2 wycieczki do ZOO w Eberswalde, przejazd historycznym pociągiem do Tantow czy lekcja w Tantow „Robimy zakupy po niemiecku”. Bardzo cenimy sobie współpracę z władzami lokalnymi

zarówno po polskiej, jak i niemieckiej stronie. Mamy nadzieję, że nasza współpraca będzie równie udana jak do tej pory. Dziękujemy za wsparcie i docenienie nas jako partnerów:

„Urząd Związku Gmin w Gartz nad Odrą chętnie wspiera swoimi działaniami współpracę polsko-niemiecką w Szczecińskim Regionie Metropolitalnym. Wiemy, jak ważna jest współpraca sąsiedzka od najmłodszych lat życia naszych mieszkańców. Przedszkole Publiczne Nr 72 w Szczecinie jest bardzo zainteresowane udziałem we wszystkich działaniach transgranicznych. Dyrekcja i nauczyciel języka niemieckiego są otwarci i rozumieją wartość i konieczność integracji międzykulturowej, dlatego dotychczasowa współpraca przebiegała bezproblemowo i z przyjemnością. Spotkania przyniosły dzieciom wiele radości, promowały wzajemne zrozumienie, rozwijały współpracę i pomogły przełamać bariery językowe i stworzyć trwałe więzi. W przyszłości, w miarę naszych możliwości, będziemy nadal wspierać współpracę z Przedszkolem Publicznym Nr 72 w Szczecinie.”

Marzena Wazińska – referentka ds. polsko-niemieckich, Menadżer projektów

Kolejnym krokiem w rozwoju międzynarodowej współpracy naszego przedszkola jest nawiązanie współpracy z Kita Makarenko z Greifswaldu. Nowy partner z Niemiec wnosi do tej współpracy świe-

że perspektywy i inspiracje, które będą sprzyjały dalszemu wzbogaceniu oferty edukacyjnej przedszkola. Pozyskaliśmy go dzięki wsparciu Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Pomerania (SGPEP). Wspólne projekty z Kita Makarenko umożliwią dzieciom jeszcze szersze poznanie kultury niemieckiej, rozwijanie kompetencji językowych i budowanie międzynarodowych przyjaźni, co będzie miało pozytywny wpływ na ich rozwój osobisty oraz społeczny. Pierwszym wspólnym przedsięwzięciem było przygotowanie przez przedszkolaków ze Szczecina prac plastycznych na wystawę organizowaną w Greifswaldzie z okazji 250 urodzin malarza pochodzącego właśnie stamtąd – Caspara Davida Friedricha. Każda z grup przygotowała po jednej pracy plastycznej. Prace inspirowane były zarówno twórczością niemieckiego malarza, jak i twórczością patrona naszego przedszkola-Juliana Tuwima, ale również życiem przedszkolnym, wakacyjnymi przygodami i partnerstwem polsko-niemieckim. Ramki i materiały plastyczne otrzymaliśmy od Kita Makarenko. Na zajęciach języka niemieckiego każda z grup poznała sylwetkę malarza, wybrane dzieła z jego twórczości i dowiedziały się o celu przygotowywania prac plastycznych - wspólne zadanie z przedszkolakami z Niemiec. Na ten rok szkolny zostały zaplanowane także inne przedsięwzięcia m.in. wymiana nagrań z bożonarodzeniowych przedstawień, świąteczne spotkanie online, spotkanie u nas w placówce i wspólne odkry-

wanie Szczecina w kwietniu i czerwca wizyta w Greifswaldzie na sportowym projekcie.

Dzięki tak aktywnej współpracy międzynarodowej, Przedszkole Publiczne Nr 72 w Szczecinie staje się miejscem, które nie tylko przekazuje wiedzę, ale również rozwija postawy otwartości i szacunku wobec innych kultur. Realizowane projekty z niemieckimi placówkami i instytucjami oferują dzieciom unikalną możliwość zdobywania doświadczeń, które mają ogromne znaczenie dla ich dalszego rozwoju. Uczestnictwo w międzynarodowych przedsięwzięciach poszerza horyzonty najmłodszych, ucząc ich tolerancji i empatii. Dzieci uczą się nie tylko języków obcych, ale także odkrywają różnice kulturowe, które wzbogacają ich spojrzenie na świat. Wspólne projekty z partnerami zagranicznymi dają przedszkolakom i pracownikom przedszkoli szansę na aktywną wymianę doświadczeń, rozwój kompetencji społecznych i poznawanie innych tradycji. Dzięki tym inicjatywom przedszkole staje się przestrzenią, w której dzieci uczą się współpracy, zrozumienia i akceptacji. Te doświadczenia mają długotrwały wpływ na kształtowanie ich postaw i wartości, które będą towarzyszyć im przez całe życie. Współpraca transgraniczna pozwala również na integrację z globalnym społeczeństwem, w którym umiejętność porozumiewania się i współdziałania w zróżnicowanym kulturowo środowisku jest kluczowa. Projekty edu-

cyjne, w których biorą udział dzieci, rozwijają ich umiejętności interpersonalne, a także zwiększają gotowość do adaptacji w różnych kontekstach społecznych. W ten sposób Przedszkole Publiczne Nr 72 w Szczecinie przygotowuje swoich wychowanków do życia w coraz bardziej zglobalizowanym świecie.

„ W dzisiejszych czasach współpraca międzynarodowa jest niezwykle istotna. Ważne jest zdobywanie wiedzy o innych krajach. Położenie geograficzne naszego miasta sprzyja nawiązywaniu współpracy polsko-niemieckiej. Cieszymy się, że w naszym przedszkolu działa nauczyciel języka niemieckiego, który stale poszerza wiedzę na temat tworzenia projektów i nawiązał bardzo dobre relacje z mądrymi, doświadczonymi i kreatywnymi partnerami zagranicznymi. Razem z nimi tworzymy silne i inspirujące środowisko edukacyjne. Dzielimy się swoimi pomysłami, doświadczeniem i zasobami, wzajemnie wspieramy i rozwijamy. Naszej współpracy przyświeca cel – tworzenie jeszcze lepszych warunków zabawy i nauki dla dzieci i inspirowanie ich do osiągania sukcesów. Współpraca międzynarodowa to klucz do sukcesu w edukacji!”

**Lena Krzykawska
i Małgorzata Błaszczyk-Orzechowska –
kadra kierownicza Przedszkola
Publicznego Nr 72 w Szczecinie
opracowanie: dr Emil Słowicki,
nauczyciel dyplomowany
języka niemieckiego**

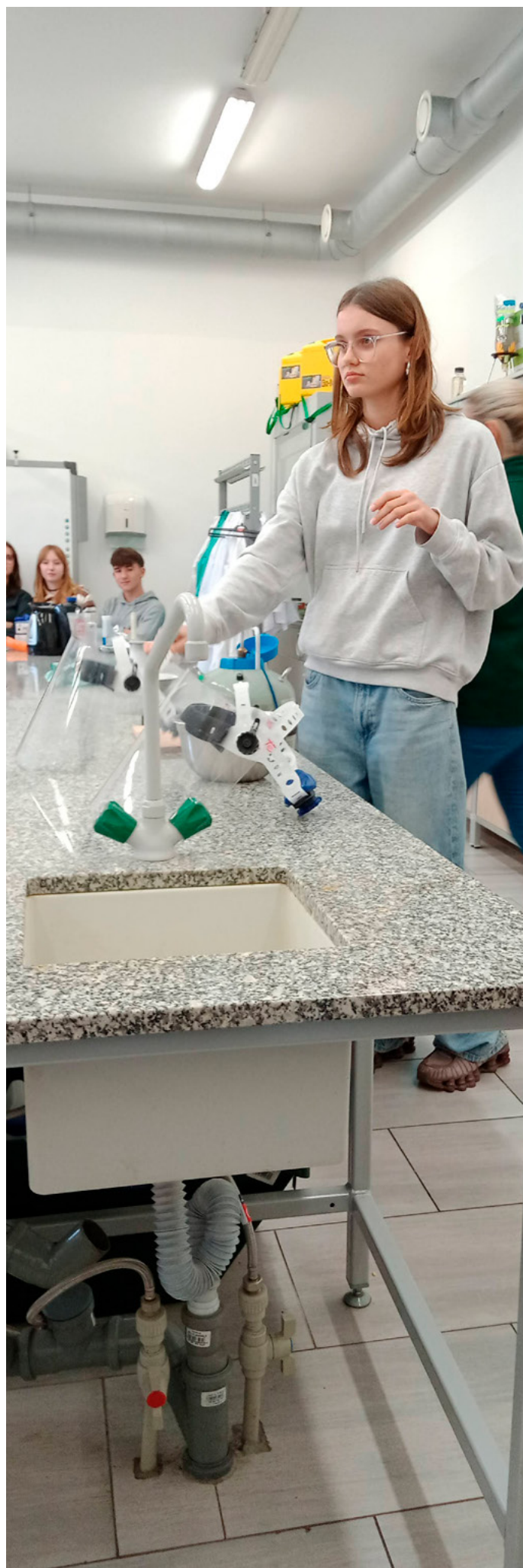
Polsko – Niemiecka Wymiana Młodzieży
od wielu lat wspiera nas finansowo
i merytorycznie podczas realizacji
naszych projektów

Dla ducha
i dla ciała,
czyli młodzież
tworzy
przyszłość

Naszą szkołą partnerską jest Gymnasium Carolinum w Neustrelitz. Długo trwały bezowocne poszukiwania niemieckiej szkoły partnerskiej. Zakończył je pan Gustav Thurm, który na początku 2004 roku negocjował ze szczecińskim I LO i dyrektorem meklemburskiego gimnazjum - Henrym Tesch (Gymnasium Carolinum w Neustrelitz).

Pierwsze spotkanie między uczniami I Liceum Ogólnokształcącego i Gymnasium Carolinum odbyło się w lutym 2004 roku. Na sześć dni do niemieckiego Vlotho pojechały dwadzieścia trzy uczennice i dwóch uczniów w towarzystwie swoich nauczycieli: Ewy Budziach, Romany Doroch i Pawła Bemdina razem z dziewiętnastoma uczniami gimnazjum z Neustrelitz, którzy byli pod opieką swoich nauczycieli: Petry Mohr i Martiny Rindt. W Nadreńsko - Westfalskim mieście młodzieżą zaopiekowała się placówka zjednoczonej Europy, która pokazywała jak z przeszłości uczyć się kształtować przyszłość.

Dyrektorzy obu szkół p. Henry Tesch i Jan Trzeciak podpisali w roku 2005 umowę partnerską pomiędzy naszymi szkołami. Na przestrzeni tych wszystkich lat współpracy nasze programy były bardzo różnorodne, począwszy od wzajemnego poznania się, przez zwiedzanie ciekawych miejsc w obu miastach, poprzez naukę obu języków, do wspólnych wycieczek, poznawania zwyczajów i historii obu krajów, poznawanie kultury, systemu szkolnictwa i wiele innych aktywności.

Były tematy przyjemne jak zwyczaje bożonarodzeniowe i noworoczne w obu krajach i poważne jak na przykład pokój, stawianie i przekraczanie granic, tematy historyczne dotyczące Pomorza jako całości, wizyty w Archiwum Państwowym, Muzeum Oręża Polskiego, Filharmonii Szczecińskiej, Fabryce Wody i wielu innych ciekawych miejscach, nie tylko w Szczecinie, lecz również w kraju naszego partnera. Wspólne wyjazdy do Berlina, Schwerina – stolicy landu Meklemburgia Pomorze Przednie, do parku narodowego Muritz.

W projektach bierze dzisiaj udział około 15 osób z Polski i 15 osób z Niemiec. Kiedy rozpoczynaliśmy współpracę projekty skierowane były głównie do klas z rozszerzonym programem języka niemieckiego i brały w nich udział całe klasy czyli po ok. 30 osób po każdej ze stron. Uczestnicy wymian spędzali wspólnie czas nie tylko przy pracy nad projektami, lecz również świetnie się przy tym bawili, zajmując się nie tylko potrzebami ducha, lecz również ciała.... Każda wymiana dawała wiele okazji do wspólnego spędzania czasu np. na przygotowywaniu wspólnych posiłków, aktywności sportowych jak np. wspólna joga, kręgle, kajaki, gry zespołowe, wycieczki do lasu i wiele innych.

Polscy uczniowie wielokrotnie brali też udział w projekcie International Summer-school w Neustrelitz, którego tematem przewodnim corocznie jest człowiek i natura, rozumiana bardzo szeroko. W ramach tych kilkudniowych spotkań pol-

szy i niemieccy uczniowie mieli okazję spotykać świadków historii (p. Danuta Krajewska, Batsheva Dagan, Inger Gulbrandsen - były więźniarki obozu koncentracyjnego dla kobiet w Ravensbrück, Jules Schelvis, który przeżył pobyt w obozach w Sobiborze i Oświęcimiu, pochodzący z Holandii) i wielu, wielu innych, którzy opowiadali o swoich wojennych doświadczeniach tych trudnych czasów, jak udało im się nie stracić nadziei na ocalenie, jak wyglądało codzienne życie w tamtych czasach. Uczniowie mogli spotkać się z nimi twarzą w twarz, zadać im osobiście ważne pytania o tamte czasy, wysłuchać wykładów i prelekcji, obejrzeć prezentacje znamienitych gości tych spotkań. Byli to m. in. Dr. Dr. h.c. Harald Kindermann, ambasador RFN w Izraelu, Dr. Egon Freitag, Fundacja Klasyki z Weimaru, Dr. Susanne Urban, z Instytutu Yad Vashem. Najciekawszym elementem tych spotkań są jednak zawsze eksperymenty i działania podejmowane przez młodzież wspólnie, bo o to przecież w wymianach chodzi

– by spędzać jak najwięcej czasu razem, by uczyć się od siebie nawzajem.

10 listopada 2022 roku uczniowie i koordynatorzy projektu „Upamiętnić ludzi – Młodzież tworzy przyszłość” wzięli udział w spotkaniu autorskim zorganizowanym w auli Publicznej Szkoły Podstawowej im. Bolesława Krzywoustego w Wolinie przez Bibliotekę Publiczną Gminy Wolin. Wydarzenie dotyczyło państwa Romany i Krzysztofa Wilkowskich, bohaterów książki „Ocalić od zapomnienia”, która uwieńczyła pracę nad projektem I LO ze szkołą partnerską Gymnasium Carolinum w Neustrelitz. W trakcie spotkania koordynatorzy projektu zapoznali młodzież szkół wolińskich i przybyłych gości z celami, przebiegiem i efektami pracy nad projektem, zaprezentowali film o projekcie i wystawę „Upamiętnić ludzi”, przygotowaną na jego uroczyste zakończenie w Muzeum Regionalnym w Wolinie, w dniu 31 maja 2022. Następnie członkowie rodziny Wilkowskich przybliżyli niezwykle przeżycia wo-

jenne i powojenne swoich rodziców ilustrowane archiwalnymi zdjęciami. Po zakończeniu spotkania jego uczestnicy udali się pod Kolegiatę św. Mikołaja w Wolinie, gdzie w obecności Pani Burmistrz Ewy Grzybowskiej odstonięto tablicę pamiątkową oraz zasadzono Cis Pamięci ku czci Romany i Krzysztofa Wilkowskich. Udział w spotkaniu naszej delegacji, oraz film, jaki powstanie z tego wydarzenia, został dofinansowany ze środków Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży.

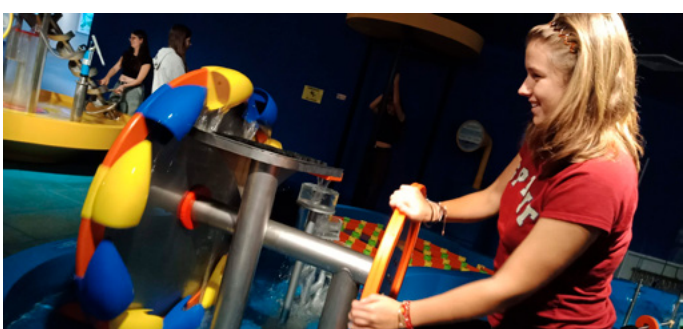
szego miasta. Parlament Meklemburgii mieści się w przepięknym zamku. Przez pracownika Landtagu uczniowie zostali wprowadzeni w kulisy niemieckiego systemu parlamentarnego. Mielśmy też możliwość zwiedzenia muzeum zamkowego, a po wspólnym obiedzie uczniowie obu szkół mieli okazję obserwować obrady Landtagu i przysłuchiwać się wypowiedziom posłów. Nasza wizyta zakończyła się spotkaniem z dwoma parlamentarzystami, odpowiedzialnymi

Zmieniają się uczniowie, przychodzą nowi nauczyciele, a współpraca trwa...

W tym roku szkolnym nasze szkoły obchodzą dwudziestolecie partnerstwa, odbyło się już kilka spotkań, planowane są następne. Rozpoczęcie roku jubileuszowego miało miejsce w styczniu w miejscowości Schwerin. Patronat nad obchodami objęła premier Meklemburgii, pani Birgitt Hesse, z którą mieliśmy okazję krótko porozmawiać. Uczniowie polscy zaprosili p. Hesse do odwiedzenia naszej szkoły i na-

za wspieranie współpracy polsko - niemieckiej na panelu dyskusyjnym, podczas którego uczniowie mogli panom posłom zadawać pytania związane m. in. z rozwijaniem współpracy w rejonie przygranicznym oraz funkcjonowaniem parlamentu „od środka”. Zapoznaliśmy panów posłów z tematyką projektów wymian, które do tej pory realizowaliśmy w ramach współpracy naszych szkół. Gymnasium Carolinum reprezentowane było przez Dyrektora p. Henry Tesch oraz nauczycieli

tej szkoły, stronę polską reprezentowali p. Dorota Jardzioch i p. Artur Piekara. Mamy nadzieję, że spotkanie to zapoczątkuje rok pełen nowych i ciekawych projektów, w których uczniowie obu szkół będą mieli okazję nawiązywać kontakty, rozwijać swoje umiejętności językowe, a przy okazji dobrze się bawić.

17-19.04.2024 r. 13-osobowa grupa uczniów naszego liceum wraz z opiekunami gościła w szkole partnerskiej w Niemczech. Celem wizyty było opracowanie wspólnego logo jubileuszu 20-lecia współpracy I LO w Szczecinie i Gymnasium Carolinum w Neustrelitz, a jego uczestnikami byli zwycięzcy konkursu na logo w obu szkołach. Motywem przewodnim i hasłem jubileuszu jest Spotkanie / Begegnung. Największe uznanie zdobyły prace Pauliny Balcerzak z kl. 1J oraz Amelii Wawrzonek z kl. 3B, jednak to projekt Pauliny ostatecznie został wybrany na oficjalne logo roku jubileuszowego, które zostanie zaprezentowane na rozpoczęciu obchodów we wrześniu 2024 r. w Neustrelitz.

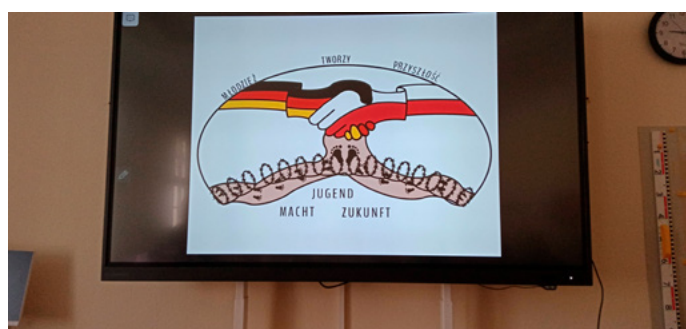
Podczas trzydniowego spotkania młodzież wykonywała również linoryty wybranych projektów oraz maski symbolizujące współpracę.

12-16.5.2024 kilkoro uczniów z klas 3B i 2C pod opieką p. Agnieszki Parzychowskiej i p. Doroty Jardzioch udało się do naszej szkoły partnerskiej Gymnasium Carolinum w Neustrelitz, aby wziąć udział w pierwszej edycji Willy Cup, projektu, w którym oprócz

uczniów I LO i Gymnasium Carolinum uczestniczyli również uczniowie z Norwegii ze szkoły w Jessheim. W każdym zespole pracowało po dwóch uczniów norweskich, polskich i niemieckich. Patronat nad projektem objęła Fundacja im. Willi Brandta. W czasie trwania projektu uczniowie zajmowali się szeroko rozumianą ekologią, połączoną z badaniami naukowymi nad trzema ekosystemami: lasem, łąkami i terenami bagiennymi oraz problematyką zarządzania zasobami leśnymi, ochroną klimatu, bioróżnorodności (ochrona gatunkowa). Uczniowie dokonywali m. in. pomiarów drzew i biomasy, obliczali pochłaniany przez las dwutlenek węgla i magazynowany węgiel w celu opracowania strategii działania na rzecz ochrony środowiska. Wyniki swoich badań uczniowie przedstawili w prezentacjach w auli Gymnasium Carolinum. Gościem na uroczystym zakończeniu projektu i wręczeniu certyfikatów był minister środowiska dr Till Backhaus oraz przedstawiciele Fundacji Lasy Przyszłości (Wälder für Morgen)..

Sami uczniowie utrwalili tak swoje wrażenia:

- Na początku wszyscy mieliśmy mieszane uczucia wobec tego projektu, ponieważ obawialiśmy się, że nie dogadamy się z innymi uczestnikami, lecz gdy zaczęliśmy się lepiej poznawać przez różnego rodzaju zajęcia integracyjne, atmosfera była coraz lepsza. Cały projekt był bardzo fajnym i nowym przeżyciem, którego w szkole byśmy nie doświadczyli.

Dzięki niemu dowiedzieliśmy się wiele na temat środowiska i jak sprawić, by jego stan się polepszał. Poznaliśmy też wielu nowych ludzi, z którymi współpraca była dla nas wszystkich przyjemnością. Szkoła, w której mieliśmy przyjemność być parę razy, zrobiła na nas wielkie wrażenie, ze względu na jej świetną organizację i panujący tam porządek. Widok

Spotkanie w naszej partnerskiej szkole w dniu 26 września 2024 roku zainicjowało jubileusz obchodów 20-lecia współpracy między naszymi szkołami. Wartością tych wymian na przestrzeni lat są spotkania międzynarodowe, dziesiątki projektów, rozwijanie kompetencji językowych i komunikacyjnych oraz nawiązywanie znajomości prowadzących

na jezioro ze szkolnych okien był naprawdę niesamowity. Uważamy też, iż cały wyjazd był tak dobrze zorganizowany, że nie było miejsca na nudę. Dzięki niemu dowiedzieliśmy się czegoś na temat niemieckiej i norweskiej kultury, co na pewno poszerzyło nasze horyzonty. Cały obóz zostawił niezapomniane chwile w naszej pamięci. Mamy nadzieję, że z niektórymi osobami ponownie się kiedyś spotkamy. Willy Cup to niesamowity projekt, pełen wrażeń, na który każdy powinien chcieć pojechać.

niejednokrotnie do długotrwałych kontaktów i przyjaźni. Organizacja międzynarodowej wymiany młodzieży możliwa jest dzięki zaangażowaniu dyrekcji i nauczycieli obu szkół oraz niesłabnącemu zainteresowaniu uczniów.

W tym roku w dniach 8-11.10.2024 r. gościliśmy w naszej szkole 16-osobową grupę uczniów i opiekunów ze szkoły partnerskiej Gymnasium Carolinum w Neustrelitz. Podczas czterodniowego spotkania realizowaliśmy projekt „Zielony Szczecin”. Młodzież polsko-niemiecka utrwałała na zdjęciach zielone zakątki naszego

miasta, nierozzerwalnie związane z jego historią. Efektem wspólnej pracy są prezentacje multimedialne przygotowane przez grupy projektowe. Zajęcia z nauk przyrodniczych i ścisłych w Transgranicznym Ośrodku Edukacji Ekologicznej (TOEE) w Zalesiu koło Trzebieży zakończyły się ogniskiem z pieczeniem kiełbasek. Duże wrażenie wywarł na wszystkich uczestnikach pobyt w Edukatorium Fabryki Wody, w którym odbyliśmy niezwykłą podróż poprzez kosmos, historię ludzkości oraz do głębin mórz i oceanów. Na koniec projektu młodzież posadziła na terenie szkoły krokusy, które będą przypominać o wspólnym spotkaniu. Dzięki zamieszkaniu u rodzin w domach możliwe były bliższe kontakty z gospodarzami i nawiązanie lub pogłębienie przyjaźni. Trudno było się rozstać i już czekamy na kolejną wizytę w Neustrelit

ture nauczyciela, który był w ten projekt zaangażowany, do kolejnych spotkań nie doszło...

Poniżej refleksje na temat wymian kilkorga uczniów – uczestników projektów.

- Głównym czynnikiem, przez który zdecydowałam się na udział w wymianie była chęć rozwinięcia umiejętności z języka niemieckiego. Była to również możliwość nawiązania nowych znajomości oraz poznanie innej kultury, zwyczajów i tradycji. Dzięki wymianie otworzyłam się na nowe możliwości, poznałam nowych przyjaciół, z którymi utrzymuję kontakt do dzisiaj oraz odwiedzamy siebie nawzajem. Czas wymian był czasem miło spędzonym w przyjaznym gronie, połączonym z wieloma atrakcjami, które umiały nam czas. Pozytywem wymiany była

Na przestrzeni lat mieliśmy też dwa spotkania z uczniami innej szkoły, było to John – Lennon - Gymnasium z Berlina. Niestety z powodu odejścia na emery-

możliwość osłuchania się z niemieckim akcentem oraz młodzieżowym slangiem. Dzięki wymianie odwiedziłam wiele nieznanymi mi dotąd miejsc. Uważam, że wy-

miana jest idealnym sposobem nauki języka, szczególnie dla ekstrawertyków. Zachęcam każdego do udziału w wymianach, są to niezapomniane chwile.

- Wzięłam udział w wymianie z powodu chęci rozwinięcia umiejętności z języka niemieckiego, poznania nowych ludzi, a w szczególności ich kultury i nawyków. Wymiana była wspaniałym czasem spędzonym w super towarzystwie. Atrakcje, jakich mogliśmy doświadczyć z pewnością jeszcze bardziej umiliły nasz pobyt. Przez wymianę otworzyłam się na ludzi oraz osłuchałam się z językiem niemieckim. Była to wspaniała przygoda, którą zapamiętam na całe życie.

- Wymiana partnerska ze szkołą w Niemczech jest przede mną bardzo dobrze wspomnianą. Wymiana zawierała ogromną ilość zajęć integracyjnych. Wyjazd pomógł mi w otworzeniu się przed innymi ludźmi. Najlepiej wspominałam pływanie kajakiem po wodach. Pływanie kajakiem było bardzo uspokajające. Grupa niemiecka była chętna do współpracy i komunikacji. Na pewno zapamiętam ten wyjazd na wiele lat.

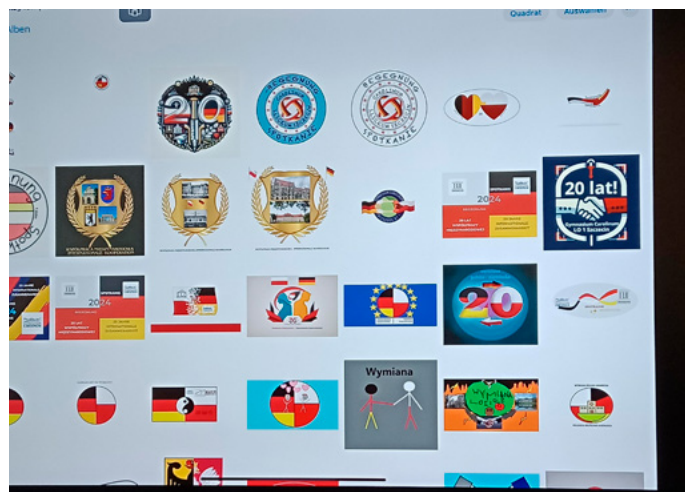
- W październiku 2024 roku i w kwietniu 2023 roku brałam udział w wymianie międzyszkolnej ze szkołą partnerską w Neustrelitz, która odbywała się w Szczecinie. Program obejmował zwiedzanie miasta, wycieczkę do Zalesia i Fabryki Wody, sadzenie kwiatów, czas wolny.... Uważam, że wymiana pozytywnie wpłynęła na moje umiejętności interperso-

nalne i pewność siebie. Pozwoliła nie tylko na integrację z niemieckimi uczniami, ale także z polskimi. Moja współlokatorka chętnie spędzała ze mną czas poza domem. Razem spacerowałyśmy po Szczecinie, podziwiając uroki miasta. Wszyscy byliśmy nastawieni na integrację, co bardzo ułatwiło i umiliło przebieg spotkania. Nie widzę żadnych negatywnych aspektów tego wydarzenia, bardzo mi się podobało, a projekt zachęcił mnie do brania udziału w innych tego typu wydarzeniach w przyszłości.

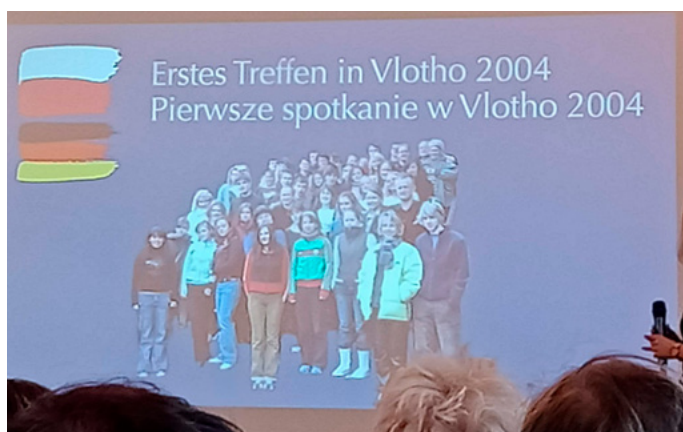
- Wraz z Barbarą Wilczyńską wzięłam udział w wymianie uczniowskiej z uczniami ze szkoły niemieckiej. Przyczyną wzięcia udziału była ciekawość, chęć poznania nawyków, tradycji, kultury oraz chęć nawiązania nowych przyjaźni. Wymiana przebiegała bardzo dobrze, byliśmy w wielu ciekawych miejscach, a czas wolny miło spędzałyśmy. W moim domu nocowała Svenja, a u Basi – Katalina. Dziewczyny poznałyśmy półtora roku temu w miejscowości Babke i od tamtej pory mamy dobry kontakt. Brałam udział w około 3 – 4 wymianach, między innymi w konkursie na logo z okazji 20 letniej współpracy szkół, dwudziestolecia przyjaźni itd. Na każdym spotkaniu był plan działania, wszystko sprawnie i dobrze przebiegało.

Alicja Cieślukowska

- Na wymianie obie strony mogły zapoznać się z codziennym życiem w danym kraju. Poznałam słownictwo typowe dla młodzieży niemieckiej, jak i sama nauczy-

łam ich w wersji polskiej. Mogłam spróbować pysznych i tradycyjnych potraw niemieckich. Zapoznanie się ze szkolnictwem niemieckim było bardzo inspirujące i razem z Alicją oraz koleżankami z Niemiec mogłyśmy porozmawiać o różnicach. Wymiana pozwoliła mi się osłuchać z językiem niemieckim oraz zauważyć, że język uczony w szkole jest bardziej dokładny, a moich koleżanek pełen skrótów. Wymiana w pewnym stopniu zmotywowała mnie do nauki j. niemieckiego. Mimo, że z koleżankami porozumiewaliśmy się również po angielsku, to każda ze stron próbowała coś mówić w obcym języku. Wymiany były zawsze dobrze zaplanowane oraz pełne ciekawych pomysłów.

Prócz ćwiczenia języka mogłam też rozwijać się w kreatywny sposób. Zgłosiłam się do udziału w wymianie, by poznać kulturę naszych sąsiadów, by poćwiczyć język oraz przeżyć coś ciekawego. Poznałam inspirujące i ciekawe osoby. Dzięki wymianie mam znajomych z innego kraju, z którymi wciąż mam kontakt.

Barbara Wilczyńska

Poniżej link do źródeł niemieckich i do facebooka naszej szkoły, gdzie znajdują się materiały i zdjęcia dokumentujące nasze działania. Materiały znajdują się również na stronie internetowej naszej szkoły.

Dorota Jardzioch
Koordynator międzynarodowych
wymian młodzieży
w I LO im. M. Skłodowskiej – Curie
w Szczecinie

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100057146542769>

https://www.nordkurier.de/regional/neustrelitz/party-pierogi-und-partnerschaft-20-jahre-deutsch-polnische-zusammenarbeit-2936563?fbclid=IwY2xjawGfJUxleHRuA2FlbQlxMQABHTA-GfJAYoj6_rFA4MX81t0JY1W8xonHvAyP-SAOGQFbUGaSd2Gz8h4kQqAg_aem_RYvtke-h08BmtuzrrfWn6g#brid_fb_TargetVideo_27446117

<https://lo1.szczecin.pl/index.php/dzialalnosc/wymiany>

Praktyczne wprowadzenie kontekstu interkulturowego w nauczaniu języka niemieckiego

Każdy człowiek funkcjonuje w rzeczywistości nie tylko swojej, ale i tej dzielonej z innymi ludźmi. Sprawna i skuteczna komunikacja międzyludzka nie opiera się jedynie na poprawnym posługiwaniu się zasobem słownictwa oraz umiejętnym stosowaniu reguł gramatycznych. Dlatego też nauczanie języka obcego nie może bazować wyłącznie na glottodydaktyce, lecz powinno również pozwalać na odkrywanie przez uczniów całego kontekstu przestrzeni pomiędzy własną kulturą a kulturą społeczeństwa, którego język jest nauczany.

Europejski System Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ 2003) definiuje cztery komponenty kompetencji interkulturowych. Należą do nich:

- umiejętność dostrzegania związku między kulturą własną a obcą;

- wrażliwość kulturowa oraz umiejętność dokonywania właściwych wyborów strategii i ich odpowiedniego użycia w kontakcie z osobami reprezentującymi inne kultury; umiejętność pośredniczenia między kulturą własną a kulturą obcą oraz radzenia sobie z interkulturowymi nieporozumieniami i wynikającymi stąd sytuacjami konfliktowymi;
- umiejętność przewycięzania konfliktów.
- Także podstawa programowa kształcenia ogólnego zakłada m.in., iż w kształceniu językowym uczeń zachęcany będzie do refleksji nad zjawiskami typowymi dla kultur innych niż własna oraz stwarzane mu będą sytu-

acje umożliwiające rozwijanie umiejętności interkulturowych.

Stąd też każdego roku realizujemy w naszym Liceum inicjatywy, które mają na celu wzbogacanie nauki języka niemieckiego w klasach dwujęzycznych właśnie o wspomniany powyżej aspekt

odwiedzili Szczecin, a następnie w październiku nastąpiła nasza rewizyta w Hamburgu. Jest to taki rodzaj wymiany, podczas której uczniowie są goszczeni przez tydzień w domach rodzinnych swoich koleżanek i kolegów. Oprócz zwiedzania szkół partnerskich w programie przewidziane są także: zwiedzanie miast, wspól-

interkulturowy. Są to inicjatywy polegające na współpracy z różnymi instytucjami, których głównym celem jest wykorzystanie różnorodnych form sprzyjających integracji międzykulturowej.

W naszej szkole już od wielu lat prowadzona jest wymiana uczniowska z Friedrich-Ebert-Gymnasium z Hamburga. We wrześniu 2023 roku uczniowie z Hamburga

ne gry i posiłki. Oliwia Janowska z klasy IVD, uczestniczka wymiany, wspomina: „Wymiana uczniowska, w której brałam udział, była jednym z lepszych wyjazdów zorganizowanych przez moje liceum. Razem z siedmioma innymi osobami z mojej klasy gościliśmy osoby z Hamburga, które następnie gościły nas u siebie. Spędziliśmy z nimi łącznie dwa tygodnie, dzięki którym poznaliśmy się i nawiąza-

liśmy przyjaźnie. Będąc w Hamburgu zobaczyłam, jak wygląda codzienne życie naszych sąsiadów. Uczestniczyłam w zajęciach szkolnych, a także zwiedziłam Hamburg. Nie tylko odwiedziliśmy różne muzea, ale nasi koledzy pokazywali nam również swoje ulubione miejsca w mieście. Sama wymiana pozwoliła mi praktycznie używać języka niemieckiego i pokonać swój strach przed mówieniem w tym języku. Na początku przydział partnerów był przypadkowy. Jednak otwartość każdego, kto brał udział w wymianie sprawiła, że nawiązaliśmy dobry kontakt z partnerem z Niemiec.

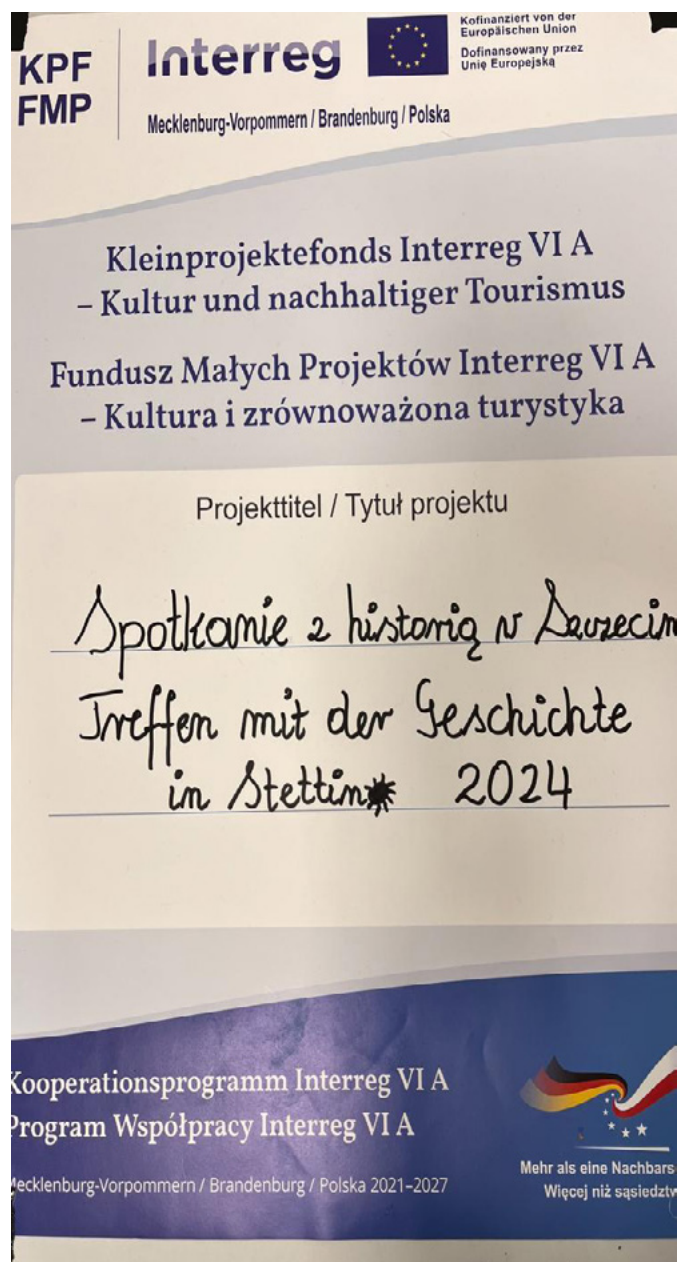
Z moją partnerką z Niemiec miałyśmy wspólne zainteresowania, oglądałyśmy podobne filmy i seriale oraz czytałyśmy podobne książki, co pozwoliło nam nawiązać silną relację. Niektórzy z nas do tej pory mają kontakt z uczniami z Niemiec, jednak obowiązki, odległość i zbliżające się egzaminy maturalne sprawiają, że nie jest on już tak bliski, jak wcześniej. Pomimo tego staramy się dalej go utrzymać. Nie wiem, czy spotkamy się jeszcze wszyscy razem, ponieważ często nie ma na to czasu, jednak mam nadzieję, że spotkam się jeszcze z moją partnerką z Niemiec i odnowimy kontakt”.

Kolejne wydarzenie to udział uczniów w „Review Ostsee-Bienalle”, do którego IX LO w Szczecinie zostało zaproszone przez Kunsthalle Rostock.

Był to projekt, w którym młodzież z Niemiec, Polski, Danii, Łotwy oraz Szwecji miała szansę wspólnie stworzyć wystawę w Muzeum Sztuki w Rostocku. Ce-

lem wspólnych działań uczniów z krajów nadbałtyckich było wzajemne poznanie swoich skojarzeń, planów, obaw oraz doświadczeń związanych z morzem, nad którym mieszkają. Bałtyk był dla młodzieży punktem wyjścia do kreatywnego wyrażenia siebie w celu odnalezienia tego, co ich łączy i co może w przyszłości zaowocować postawą zrozumienia i współpracy.

Dobromir Szkarapata z klasy III D, poproszony o podsumowanie projektu, tak go przedstawia:

*„Młodzi ludzie potrzebują czasu, zapa-
tu, ale i sposobu na to, by przełamywać
lody i granice językowe. Nasze Liceum
znalazło na to bardzo kreatywny, przy-
stępny sposób. Uczniowie klasy dwuję-
zycznej wykonali... dzieło sztuki. „Ma-
krela”, bo taką właśnie nazwę otrzymał
eksponat, to statek zbudowany ze znale-
zionych przez młodych ludzi śmieci. Taka
forma pracy ma przypominać o dużym
międzynarodowym problemie zaśmie-
cania Bałtyku. Te wody to nasze wspól-
ne dobro, o które musimy dbać razem,
by razem z niego korzystać. Same prace
plastyczne poprzedzone były rozmowa-
mi i warsztatami. Debatowaliśmy o tym,
co nas łączy, ale na razie nie w historii
czy w kulturze, a w geografii i prostych
zwyczajach. Każdy Polak zapewne choć
raz był nad Bałtykiem, podobnie, nieje-
den Niemiec ma z pewnością sympatię
do swojego Ostsee. W rzeczywistości jed-
nak na wodzie nie ma podziałów, szcze-
gólnie, gdy dostają się do niej śmieci nie
tylko z jednego państwa, ale aż z dzie-
więciu krajów. Z tego powodu w nie-
mieckim mieście Lubeka została zorgani-
zowana wystawa, w której udział wzięli
uczniowie z nad Bałtyku, w tym my, szcze-
ścińscy licealiści. To nieśmiały, acz ważny,
początek międzynarodowej integracji”.*

W marcu 2024 roku uczniowie obecnej klasy IIID wraz z grupą uczniów z Gesamtschule Talsand Schwedt wzięli udział w projekcie Interreg VIA „Spotkania z historią”. Organizatorem wydarzenia był pan Tomasz Osak oraz grupa rekonstrukcyjna

Komandoria Chwarszczany. Spotkania twarzą w twarz z innym narodem, tak bliskim, a równocześnie tak dalekim, bywają trudne, krępujące, często niezręczne. Ważne jest więc, aby podczas integracji obu stronem zapewnić dogodne warunki i przyjazną atmosferę. Z pewnością udało się to podczas warsztatów nad Jeziorem Szmaragdowym. Integracja uczniów dokonywała się poprzez ciekawe zajęcia ponad podziałami i tematami tabu – naukę fotografii analogowej, przygotowywanie plakatów i wykonywanie prac technicznych. Tak wspólne aktywności wspomina Natalia Kuźma – jedna z uczestniczek projektu:

“Przede wszystkim podczas warsztatów mieliśmy okazję porozmawiać z uczestnikami z Niemiec, co umożliwiło nam powrót do wspólnych korzeni, na przykład poprzez poznawanie tajników dawnej fotografii czy nauki pracy z gliną. Całemu przedsięwzięciu zdecydowanie sprzyjało miejsce, w jakim się znajdowaliśmy; Jezioro Szmaragdowe początkiem wiosny zagwarantowało nam cudowny klimat sprzyjający integracji. Wydarzenie było wspaniale zorganizowane i dopracowane, tak aby ułatwić nam przełamanie lodów i bariery językowej, co mogliśmy odczuć dzięki wspaniałej atmosferze”.

Uczniowie klas dwujęzycznych IX Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie biorąc udział w różnorodnych międzykulturowych spotkaniach mogli w praktyce kształcić swoje szeroko rozumiane kompetencje językowe. Używali języka niemieckiego do komunikacji z ucznia-

mi z Niemiec, jednocześnie nabierali śmiałości i budowali poczucie własnej wartości oraz sprawczości w kontekście posługiwania się językiem obcym. Przede wszystkim jednak nabywali wiedzy i bezcennych umiejętności interkulturowych, które pozwolą im lepiej rozumieć oraz szanować drugiego człowieka, jak i swobodniej odnaleźć się w dzisiejszym, ale i przyszłym, świecie.

Oliwia Janowska, klasa IVD
Dobromir Szkarapata, klasa IIID
Natalia Kuźma, klasa IIID
Joanna Grzechulska,
nauczycielka języka niemieckiego
w IX Liceum Ogólnokształcącym
z Oddziałami Dwujęzycznymi

*Dzięki dofinansowaniu przez Polsko Niemiecką Współpracę
Młodzieży Euroregion Pomerania możemy się spotykać*

Zespół Szkół Nr 8

**WSPÓŁPRACA
ZE SZKOŁĄ
HOTELARSKĄ**

**UFENZENTRUM
W PRENZLAU**

Od roku 2018 Zespół Szkół Nr 8 w Szczecinie pod przewodnictwem pani dyrektor Ewy Kupidłowskiej prowadzi owocną wymianę ze szkołą położoną niedaleko granicy w Prenzlau. Każdego roku szkolnego 18 uczniów z kierunku technik hotelarz oraz 18 uczniów z tego samego kierunku z Niemiec spotyka się w Szczecinie i Prenzlau aby razem uczyć się zawodu, poznać jego tajniki, wymieniać się doświadczeniami oraz zdobywać nowe. Dzięki tej współpracy uczniowie nabywają nowe kompetencje zawodowe, doskonałą umiejętność języka niemieckiego oraz umiejętności społeczne. Jest to możliwość poznania kraju sąsiadującego z Polską, mentalności i kultury innego narodu. Takie spotkania stwarzają możliwości otwarcia się na inne narodowości, przełamywania własnych barier.

Ostatnie spotkania młodzieży stały się świetną okazją do odnowienia umowy o współpracy naszych szkół. Dyrekcja Oberstufenzentrum z Prenzlau panie Neitzel oraz Eberl oraz dyrekcja Zespołu Szkół Nr 8 pani Ewa Kupidłowska spotkały się w październiku 2024 w Szczecinie w gmachu szkoły i podpisały wspólnie umowę odnawiającą naszą współpracę. Spotkanie było owocne, omówiono na nim przyszłe formy wymiany i plany na kolejne lata.

Współpraca jest możliwa

Jak wyglądają nasze spotkania?

5.10.2018 została podpisana umowa o współpracy między szkołami Oberstufenzentrum Uckermark a Zespołem Szkół Nr 8 w Szczecinie.

Umowa została podpisana w Prenzlau przez reprezentującą naszą szkołę panią dyrektor Joannę Rygielską-Barwacz oraz pana dyrektora Franka Habelt reprezentującego szkołę partnerską Oberstufenzentrum Uckermark w obecności nauczycieli Ireny Eberl, Izabeli Lenczewskiej, Anny Kościuczuk, Renaty Krzesińskiej – Hajn oraz Jakuba Pleskacza.

Od tamtego czasu nasza współpraca rozwija się zarówno na polu zawodowym jak i sportowym.

12.12.2018 - pierwsze spotkanie młodzieży w Szczecinie. W ramach turnieju sportowego uczniowie obu szkół mogli nawiązać pierwsze kontakty i miło wspólnie spędzić czas. Po zaciętych rozgrywkach sportowych, był czas na wspólny obiad i zakupy przedsięwzięte.

25.02.2019 - nasza młodzież udała się na kolejne spotkanie do Prenzlau. W czasie tygodniowego pobytu mieliśmy zajęcia z hotelarstwa i gastronomii. W ramach dobrych praktyk i wymiany doświadczeń zwiedzaliśmy 2 hotele po stronie niemieckiej. Mogliśmy poznać standardy obowiązujące

zujące w hotelarstwie w Niemczech. Młodzież niemiecka i polska integrowała się w ramach wspólnych zajęć i wyjść.

8.04.2019 - odbyło się kolejne spotkanie młodzieży, tym razem w Szczecinie. W czasie tygodniowego pobytu uczniowie obu szkół zwiedzali hotele w naszym mieście, uczestniczyli w warsztatach zawodowych, m.in. nauczyli się rozpoznawać przyprawy i nazywać je w obu językach, wiązać krawaty oraz składać ręczniki. W czasie zajęć nie zapomnieliśmy o tradycjach świąt wielkanocnych i stworzyliśmy ozdoby do domu, które stały się wspólną pamiątką z wymiany.

We wrześniu 2019 - grupa naszych uczniów znów udała się do Prenzlau. W czasie tygodniowego pobytu uczniowie wzięli udział w warsztatach zawodowych, podczas których tworzyli i serwowali dania kuchni międzynarodowej, poznali produkcję Pizzy, u prawdziwego Włocha oraz doskonalili swoje umiejętności językowe i pogłębiali przyjaźnie z poznanymi kolegami.

2.06.2022 - uczniowie naszej szkoły brali udział w rozgrywkach sportowych z naszą zaprzyjaźnioną szkołą w Prenzlau (Oberstufenzentrum Uckermark).

Zaproponowano uczniom rozgrywki w trzech dyscyplinach: unihokej, halowa piłka nożna oraz siatkówka.

Nasi uczniowie wygrali w dwóch dyscyplinach: siatkówka oraz piłka nożna i otrzymaliśmy oprócz pucharów za zwycięstwa w tych dyscyplinach puchar przechodni. Szkoła, którą odwiedziliśmy jest szkołą

o kierunku gastronomicznym, dlatego zaraz po przyjeździe zostaliśmy poczęstowani przekąskami. Były one bardzo smaczne. Po rozgrywkach nasi gospodarze także zadbali o nasze żołądki. Poczęstowano nas zupą, minipizzami, sałatkami i innymi smakołykami.

Młodzież wraz z opiekunami spędziła miło czas, był także czas na rozmowę oraz tańiec. Młodzież zatańczyła belgijkę na koniec wspólnego spotkania.

W 2020 roku pandemia koronawirusa przerwała nasze spotkania, ale już w październiku 2021 zorganizowaliśmy wspólnie kurs parzenia kawy Homebarista dla młodzieży niemieckiej i polskiej. Zajęcia odbywały się online, młodzież spotykała się na videokonferencjach, aby wymienić się swoimi doświadczeniami i uwagami. A kawę wykonywała na podstawie filmików, które zostały przygotowane przez naszego nauczyciela zawodu Jakuba Pleskacza.

27.04.2023 – tym razem grupa młodzieży z naszej szkoły udała się na turniej siatkówki do zaprzyjaźnionej szkoły w Prenzlau. Uczniowie z klas 1 – 4 dzielnie grali w drużynach chłopięcych, dziewczęcych oraz mieszanych polsko – niemieckich zdobywając wysokie miejsca. Z samego rana wyjechaliśmy spod szkoły autokarem i przed godz. 9 byliśmy już na miejscu. Było to już nasze kolejne spotkanie sportowe z uczniami z kraju sąsiadującego i jak zawsze wywołało dużo pozytywnej energii. Spotkanie odbyło się dzięki dofinansowaniu przez Euroregion Pomerania PNWM.

7.12.2022 - z radością spotkaliśmy się ponownie!

Po długim czasie pandemii w naszej szkole 7. grudnia odbył się turniej sportowy z uczniami z zaprzyjaźnionej szkoły z Prenzlau. W spotkaniu wzięło udział 40 uczniów z Niemiec i 40 uczniów z naszej szkoły. Odbyły się rozgrywki w siatkówkę, unihockey i ping ponga. Przed rozgrywkami posiliśmy się śniadaniem i mieliśmy okazję prowadzić krótkie pogawędki w języku niemieckim, przełamać strach mówienia w języku obcym. Na koniec spotkania było wręczenie pucharów i nagród dla najlepszych drużyn.

16.04.2024 - 18 uczniów z klasy o profilu technik hotelarz i 18 uczniów pierwszego roku szkoły zawodowej z Prenzlau spotkało się w Szczecinie, aby wziąć udział w wymianie zawodowej. Przez 3 dni program obejmował różne atrakcje. Młodzi ludzie z obu krajów uczą się zawodów hotelarskich i gastronomicznych i będą wkrótce podejmować pracę na rynku w hotelach i restauracjach w okolicy. Polscy uczestnicy bardzo ciepło powitali swoich niemieckich kolegów, przygotowali ciekawe zajęcia integracyjne – ułatwiające poznanie się i przełamanie barier językowych. Podczas warsztatów z przygotowywania specjałów kawowych i technik rzeźbienia warzyw młodzi ludzie miło spędzili czas, rozmawiając i z ciekawością zadając sobie pytania. Podczas wspólnego lunchu i późniejszej wizyty w Fun Jumpie, okazało się, że grupy dobrze się ze sobą zgrały i nie było obaw przed kontaktem. Podczas poznawania specjałów polskich

i niemieckich uczestnicy musieli wyjaśnić, która to specjalność z listy terminów oraz który smak dominował. Przez cały czas panowała świetna atmosfera, wszyscy dobrze się przy tym bawili. Była również możliwość zwiedzania miasta i wspólna zabawa na kręgielni. Wymiana została sfinansowana ze środków Polsko – Niemieckiej Współpracy Młodzieży Pomorza Szczecin i współpraca będzie kontynuowana we wrześniu.

Od 24- 27.09.2024 roku 18 uczniów z naszej szkoły z kierunku technik hotelarstwa pojechało do Prenzlau na wymianę zawodową. Uczniowie się już znali, gdyż w wymianie wzięła udział ta sama grupa, która była w kwietniu w Szczecinie. Po miłym powitaniu w szkole, krótkim poczęstunku i zaprezentowaniu programu zakwaterowaliśmy się w pięknym miejscu na obrzeżach miasta na camping. Mieszkaliśmy w małych urokliwych drewnianych domkach. Popołudnie spędziliśmy na grach zespołowych i integracyjnych. Kolejny dzień był pełen wrażeń i upłynął na zdobywaniu nowych umiejętności. Poznawaliśmy tajniki palenia kawy, przygotowaliśmy posiłek oraz udekorowaliśmy stół jesienią. Po południu zwiedzaliśmy miasto Prenzlau. W czwartek z samego rana wyruszyliśmy na wycieczkę jednodniową do Berlina, która była niesamowitą atrakcją, gdyż zwiedzaliśmy budynki parlamentu niemieckiego Reichstag, mieliśmy spotkanie z posłem niemieckim, zasiedliśmy przy stole obrad oraz podziwialiśmy Berlin z kopuły. Następnie zwiedziliśmy 5 gwiazdkowy hotel w centrum

miasta, poznaliśmy jak wygląda praca na różnych stanowiskach. Popołudniu zjedliśmy obiad i oczywiście zostało trochę czasu na zakupy. Zmęczeni wróciliśmy na camping. W piątek podsumowaliśmy spotkanie, uczniowie polscy byli bardzo zadowoleni i czekają na swoich kolegów w Szczecinie w następnym roku.

Współpraca ze szkołą z Hassfurt

Od roku szkolnego 2005/2006 współpracujemy z gimnazjum z Hassfurt. W ramach wymiany rokrocznie nasi uczniowie są gośćmi uczniów z Bawarii, a następnie przyjmują w swoich domach gości z Niemiec. Na samym początku roku szkolnego następuje rekrutacja chętnych uczestników do wzięcia udziału w wymianie. W ciągu roku szkolnego uczniowie poznają się, tworzą razem program wymiany i nawiązują pierwsze kontakty z przyporządkowanymi partnerami z Niemiec poprzez media społecznościowe. W marcu odwiedza Szczecin i naszą szkołę grupa młodzieży z Hassfurtu w Bawarii. Uczniowie nocują u rodzin polskich, spędzają z nimi weekend oraz wieczory. W ten sposób poznają codzienne życie w Polsce, przebieg dnia swojego rówieśnika, biorą udział w jego zajęciach. Przełamują swoje bariery, obalają stereotypy, poznają kulturę i obyczaje polskie. W czerwcu jest rewizyta i grupa naszej młodzieży spędza tydzień w Niemczech, mieszkając u rodzin niemieckich

i poznając życie po drugiej stronie granicy.

Korzyści się ogromne. Przede wszystkim przełamanie barier językowych, nawiązywanie kontaktów, zawieranie przyjaźni. Poznawanie kraju sąsiada, ale i własnego.

Współpraca jest kontynuowana i w tym roku również uczniowie będą mieli okazję do spotkania się.

A jakie są wrażenia uczestników?

- W ostatnich dniach mieliśmy przyjemność gościć w TOiZ i Naszych domach sympatyczną osiemnastkę gimnazjalistów z Hassfurtu. Już tradycyjnie ich wizyta przebiegała w przyjaznej atmosferze w „towarzystwie” atrakcji turystycznych (była nawet kąpiel w chłodnym, mokrym i jeszcze zimowym Bałtyku, a i jeszcze dodam – dobrze, że nie pogubiliśmy się w labiryntach podziemnego Szczecina), astronomicznych (baczna obserwacja gwiazdnych konstelacji w międzydrojskim planetarium) i kulinarnych (paprykarz nie jest ulubionym daniem Naszych przyjaciół). Minuty, godziny i dni minęły nadspodziewanie szybko i nowi znajomi dotarli już szczęśliwie do swoich docelowych, rodzinnych kwater.

To już 20 lat

Organizujemy już od 20 lat wymianę młodzieżową ze szkołą w Haßfurt w Górnej Frankonii Land Bawaria.

Wymianą zajmują się wszystkie germanistki, ponieważ przygotowanie programu oraz przyjęcie gości z Niemiec jest bardzo czasochłonne.

Tematy, które były realizowane do tej pory to np.: „Rola muzyki w naszym życiu”, „Podobieństwa i różnice”, „Sposoby spędzania wolnego czasu”, „Nasze tradycje”.

W tym roku tematem przewodnim będzie nasz 20-letni jubileusz.

W projekcie każdorazowo brało udział od 15 – 21 jeden uczestników z każdej ze stron.

Wymiana jest dwuetapowa - najpierw Niemcy przyjeżdżają do Polski następnie polscy uczestnicy wyjeżdżają do swoich partnerów.

Korzyści są obopólne, młodzież poznaje siebie oraz swoje miejsca zamieszkania, polskie i niemieckie tradycje, jedzenie oraz kulturę. Uczą się pracy zespołowej oraz języka sąsiada.

Zanotowałyśmy takie wypowiedzi uczestników:

- poznajemy inną szkołę i inny system szkolnictwa
- miło spędzamy czas, zwiedzamy i poznajemy takie miasta jak Nürnberg oraz Würzburg
- razem uczestniczymy w zajęciach sportowych, w spływie po rzece Saale
- przygotowujemy i bierzemy udział w wspólnych projektach artystycznych, muzycznych i tanecznych
- praktycznie wykorzystujemy znajomość j. angielskiego i niemieckiego a poza tym świetnie się bawimy!

Wymiana pozwala młodzieży otworzyć się na nowe możliwości, stają się bardziej otwarci i odważni. Poznają swoje mocne i słabe strony oraz pozbywają się kompleksów.

Partnera znaleźliśmy już dawno temu, większą trudnością jest praca przy samym projekcie, organizacja pobytu, znalezienie uczestników każdej ze stron. Jeśli chodzi o różnice kulturowe to na początku wymiany, przed 20 lat te różnice były widoczne, teraz te różnice się zacierają. Oczywiście w takich tematach jak zainteresowania, muzyka ubiór, formy spędzania wolnego czasu uczestnicy są bardzo podobni.

Kontakt z naszym partnerem jest dobry, ponieważ wymianę prowadzi ze strony niemieckiej nauczycielka, która pochodzi z Polski. Niestety, jest bardzo dużo trudności i trzeba dużego zaparcia, aby to kontynuować.

To wszystko byłoby niemożliwe bez wsparcia dyrekcji szkoły oraz naszego wspólnego działania, każdej z germanistek. Tak długo jak strona niemiecka będzie chciała współpracować, to jesteśmy otwarci na wymianę. Przygotowujemy już kolejną edycję i przed nami kolejne wyzwania.

Nauczycielki zaangażowane w wymianę:

- **Olimpia Bednarczyk**
- **Iwona Kasprzyk – Mac**
- **Marta Koguciuk**
- **Anna Kościuczuk**
- **Renata Krześcińska - Hajn**

Ocena funkcjonalna jako klucz do efektywnej terapii i edukacji osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym

Diagnoza osób z niepełnosprawnością intelektualną, zwłaszcza w stopniu umiarkowanym i znacznym, stanowi kluczowy element pracy terapeutycznej oraz edukacyjnej. Tradycyjne podejścia diagnostyczne często skupiają się na deficytach i ograniczeniach, co może prowadzić do niepełnej oceny potrzeb jednostki oraz niewystarczającej odpowiedzi systemu terapeutycznego i edukacyjnego. Rosnąca świadomość na temat złożonych potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną sprawia, że coraz większą rolę przypisuje się diagnozie funkcjonalnej, która umożliwia pełniejszy i bardziej zindywidualizowany wgląd w funkcjonowanie jednostki.

Ocena funkcjonalna skupia się na umiejętnościach praktycznych, komunikacyjnych oraz społecznych, kładąc nacisk na zasoby i mocne strony osoby z niepełnosprawnością, a także na warunki, które mogą sprzyjać jej rozwojowi i uczestnictwu społecznemu. W kontekście edukacji i terapii diagnoza funkcjonalna stwarza możliwość dostosowania działań do realnych potrzeb dziecka, wykraczając poza typowe ramy klasyfikacyjne.

Celem niniejszego artykułu jest omówienie potrzeby wprowadzenia założeń oceny funkcjonalnej jako kryterium diagnostycznego w pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym. Artykuł ten nie obejmuje badań empirycznych, lecz stanowi przegląd teoretyczny, wskazujący na kluczowe aspekty oceny funkcjonalnej oraz wyzwania i korzyści związane z jej wdrożeniem w polskich warunkach terapeutycznych i edukacyjnych.

Diagnoza funkcjonalna w ujęciu diagnozowania potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną

Diagnoza funkcjonalna jest podejściem o rosnącym znaczeniu w obszarze pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, szczególnie w stopniu umiarkowanym i znacznym. Model ten może stanowić znaczącą alternatywę dla dotychczasowych metod diagnostycznych,

które w dużej mierze opierają się na klasyfikacji i pomiarze deficytów intelektualnych, jak również na podejściu psychometrycznym, głównie za pomocą testów IQ. Tradycyjna diagnoza, koncentrująca się na ocenie możliwości poznawczych w warunkach kontrolowanych, nie zawsze pozwala na pełne uchwycenie zdolności jednostki do adaptacji oraz uczestnictwa w codziennych aktywnościach życiowych. Diagnoza funkcjonalna może w tym kontekście wnieść nową jakość, zapewniając bardziej całościowe spojrzenie na potrzeby oraz potencjał osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Wprowadzenie diagnozy funkcjonalnej jako alternatywnej metody oceny może stanowić znaczący krok naprzód w zakresie planowania i realizacji działań wspierających, gdyż koncentruje się ona na rzeczywistych umiejętnościach jednostki w kontekście jej środowiska życia. Podejście to uwzględnia nie tylko ograniczenia jednostki, ale również jej zasoby, co pozwala na dostosowanie wsparcia do jej faktycznych potrzeb i potencjalnych możliwości. Kluczowym aspektem diagnozy funkcjonalnej jest ocena umiejętności adaptacyjnych, społecznych oraz komunikacyjnych w codziennych sytuacjach, co znacząco rozszerza perspektywę diagnostyczną w porównaniu do metod opartych wyłącznie na wskaźnikach intelektualnych.

W tradycyjnych modelach oceny, osoby z niepełnosprawnością intelektualną często klasyfikowane są według wyników testów psychometrycznych, co skutkuje

ogólnym postrzeganiem ich potencjału w kategoriach deficytów. Takie podejście, choć pomocne w wyznaczaniu granic intelektualnych, pomija specyficzne potrzeby wynikające z kontekstu społecznego i środowiskowego jednostki. Ocena funkcjonalna natomiast proponuje model, w którym diagnoza opiera się na obserwacji zachowań i umiejętności w naturalnych kontekstach – takich jak szkoła, dom czy środowiska terapeutyczne. Dzięki temu możliwe staje się lepsze zrozumienie, w jaki sposób osoba z niepełnosprawnością radzi sobie w konkretnych sytuacjach społecznych i jakie wsparcie jest jej faktycznie potrzebne do dalszego rozwoju.

Diagnoza funkcjonalna umożliwia przełamanie ograniczeń tradycyjnych metod diagnostycznych, ponieważ oferuje bardziej dynamiczne i elastyczne podejście do oceny potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną. Proces ten pozwala na identyfikację specyficznych potrzeb jednostki w zakresie umiejętności adaptacyjnych oraz komunikacyjnych, które mają kluczowe znaczenie dla jej uczestnictwa w życiu społecznym. W przeciwieństwie do diagnoz klasyfikacyjnych, skupionych na analizie ograniczeń poznawczych, ocena funkcjonalna koncentruje się na potencjale jednostki do rozwijania umiejętności pozwalających na większą samodzielność. Dzięki temu pozwala pedagogom oraz terapeutom na bardziej zindywidualizowane planowanie interwencji, które uwzględnia specyficzne potrzeby i zasoby każdej osoby.

Ujęcie diagnostyczne oparte na funkcjonalnym modelu oceny nie tylko oferuje alternatywę dla tradycyjnych metod, lecz także dostarcza narzędzi niezbędnych do opracowania programów wsparcia zorientowanych na faktyczne możliwości rozwojowe jednostki. Wnioski płynące z oceny funkcjonalnej, odnoszące się do rzeczywistego funkcjonowania osoby z niepełnosprawnością intelektualną w codziennych aktywnościach, mogą stanowić solidne podstawy do projektowania efektywnych działań edukacyjnych i terapeutycznych. Postulat szerszego zastosowania diagnozy funkcjonalnej w pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną znajduje więc swoje uzasadnienie w potrzebie bardziej trafnej i holistycznej oceny potrzeb jednostki, której wyniki pozwalają na projektowanie programów edukacyjnych i terapeutycznych odpowiednio dostosowanych do jej rzeczywistego poziomu funkcjonowania.

Znaczenie oceny funkcjonalnej w terapii i edukacji

Ocena funkcjonalna, stosowana w kontekście terapii i edukacji osób z niepełnosprawnością intelektualną, jest narzędziem umożliwiającym wszechstronną analizę funkcjonowania jednostki, wykraczającą poza konwencjonalne metody diagnostyczne. Jej znaczenie polega na dostarczeniu informacji nie tylko o poziomie sprawności poznawczych, ale

także o szerokim zakresie umiejętności adaptacyjnych i komunikacyjnych, które są kluczowe dla uczestnictwa w życiu społecznym. Dzięki temu możliwe staje się zrozumienie potrzeb jednostki w sposób całościowy, co sprzyja holistycznemu podejściu do planowania działań edukacyjnych i terapeutycznych, dostosowanych do specyficznych możliwości i ograniczeń każdej osoby.

Jedną z najistotniejszych korzyści płynących z oceny funkcjonalnej jest jej zdolność do uwzględniania całego spektrum kompetencji i potrzeb jednostki. W przeciwieństwie do tradycyjnych metod, które kładą nacisk głównie na poziom deficytów poznawczych, podejście funkcjonalne umożliwia zrozumienie, jak osoba z niepełnosprawnością funkcjonuje w codziennych kontekstach życiowych. Ocena ta obejmuje zarówno aspekty poznawcze, jak i motoryczne, społeczne oraz emocjonalne, co pozwala na projektowanie terapii i edukacji, które wspierają wszechstronny rozwój jednostki. Holistyczne ujęcie, jakie zapewnia diagnoza funkcjonalna, umożliwia bardziej kompleksowe podejście do rozwoju potencjału jednostki, uwzględniające zarówno jej mocne strony, jak i obszary wymagające dodatkowego wsparcia.

Funkcjonalna diagnoza dostarcza szczegółowych informacji, które są niezbędne dla optymalizacji środowiska edukacyjnego i terapeutycznego, w którym przebywa osoba z niepełnosprawnością intelektualną. Dzięki ocenie opartej na rzeczywistym

funkcjonowaniu jednostki w określonych sytuacjach społecznych, można precyzyjnie dostosować otoczenie oraz narzędzia terapeutyczne do jej unikalnych potrzeb. Umożliwia to eliminację barier oraz wprowadzenie modyfikacji sprzyjających efektywnemu przyswajaniu umiejętności, co z kolei znacząco zwiększa szanse na uzyskanie większej samodzielności i poprawy jakości życia. Przygotowanie odpowiednich planów edukacyjnych i terapeutycznych, opartych na wynikach diagnozy funkcjonalnej, pozwala na wyjście poza uniwersalne standardy, co jest niezbędne dla zapewnienia jednostce realnego wsparcia rozwojowego. Diagnoza funkcjonalna stanowi fundament indywidualizacji terapii, która jest niezbędna w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną. Dostarcza ona informacji pozwalających na precyzyjne określenie specyficznych celów terapeutycznych, dopasowanych do poziomu funkcjonowania i kontekstu życia jednostki. Dzięki szczegółowym danym uzyskanym w wyniku funkcjonalnej oceny, terapeuci i pedagodzy mogą wdrażać strategie wsparcia skoncentrowane na rozwijaniu konkretnych umiejętności, których jednostka faktycznie potrzebuje, a nie jedynie na uzupełnianiu standardowych braków wynikających z niepełnosprawności. Takie zindywidualizowane podejście sprzyja lepszemu dopasowaniu metod terapeutycznych do unikalnych potrzeb każdej osoby, co zwiększa skuteczność oddziaływań i sprzyja bardziej trwałym rezultatom w zakresie samodzielności oraz jakości życia.

Praktyczne aspekty wdrażania oceny funkcjonalnej w edukacji i terapii osób z niepełnosprawnością intelektualną

Wdrażanie oceny funkcjonalnej w praktyce terapeutycznej i edukacyjnej wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną wymaga starannie zaplanowanych działań na poziomie diagnostycznym, terapeutycznym oraz organizacyjnym. Stosowanie oceny funkcjonalnej opiera się na ciągłym monitorowaniu funkcjonowania jednostki w jej środowisku naturalnym oraz analizie stopnia realizacji indywidualnych celów rozwojowych. Dzięki temu możliwe jest dynamiczne dostosowywanie podejścia terapeutycznego i edukacyjnego, co sprzyja optymalizacji procesu wspierania osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

Wdrażanie oceny funkcjonalnej rozpoczyna się od dostosowania narzędzi diagnostycznych, które powinny uwzględniać zróżnicowane potrzeby osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym. Należy przy tym uwzględnić specyfikę każdej jednostki oraz specyficzne wymagania środowiska, w którym przebywa, np. w szkole, w domu lub w ośrodku terapeutycznym. Kluczowym elementem jest stworzenie

wieloaspektowego narzędzia oceny, które uwzględnia zarówno umiejętności poznawcze, jak i adaptacyjne oraz społeczne jednostki. Proces diagnozy powinien być wieloetapowy i oparty na obserwacjach funkcjonowania osoby w sytuacjach codziennych, co umożliwi ocenę rzeczywistych umiejętności jednostki.

Jednym z podstawowych kroków organizacyjnych jest także przygotowanie kadry pedagogicznej i terapeutycznej, aby mogli skutecznie przeprowadzać ocenę funkcjonalną. Wymaga to odpowiedniego szkolenia w zakresie stosowania narzędzi oceny funkcjonalnej oraz wprowadzania interwencji, które wspierają rozwój kompetencji jednostki zgodnie z jej potrzebami. Ważne jest, aby osoby przeprowadzające ocenę były świadome, że ocena funkcjonalna nie ogranicza się jedynie do formalnych procedur, ale jest procesem dynamicznym, który wymaga otwartości na zmiany w zależności od postępów lub nowych potrzeb diagnostycznych jednostki.

W obszarze edukacji wdrażanie oceny funkcjonalnej pozwala na bardziej indywidualne podejście do ucznia, które opiera się na jego faktycznych potrzebach rozwojowych i adaptacyjnych. Dzięki temu możliwe jest opracowanie spersonalizowanych programów edukacyjnych, które uwzględniają potencjał ucznia oraz konkretne wyzwania, jakie napotyka on w procesie nauki. W praktyce pedagogicznej oznacza to koniecz-

ność stosowania metod dydaktycznych dostosowanych do poziomu rozwoju poznawczego, motorycznego i emocjonalnego dziecka. Planowanie działań edukacyjnych na podstawie oceny funkcjonalnej umożliwia m.in. dostosowanie materiałów edukacyjnych i form nauczania do specyficznych potrzeb ucznia, co sprzyja efektywniejszemu przyswajaniu wiedzy oraz umiejętności społecznych. Kluczowe znaczenie ma tu regularna analiza postępów ucznia i dostosowywanie planów edukacyjnych w oparciu o wyniki diagnozy funkcjonalnej. Dodatkowo, ocena funkcjonalna umożliwia nauczycielom identyfikację barier w środowisku edukacyjnym oraz wprowadzanie rozwiązań sprzyjających lepszej adaptacji ucznia do wymagań szkolnych, co jest szczególnie istotne w przypadku dzieci z trudnościami w nawiązywaniu kontaktów społecznych czy w rozumieniu abstrakcyjnych pojęć.

W praktyce terapeutycznej ocena funkcjonalna stanowi punkt wyjścia do planowania działań rehabilitacyjnych oraz terapeutycznych, których celem jest wsparcie jednostki w jej codziennym funkcjonowaniu. W przeciwieństwie do tradycyjnych metod, które koncentrują się na diagnozowaniu i eliminowaniu deficytów, podejście funkcjonalne stawia na rozwijanie umiejętności adaptacyjnych i autonomii jednostki w kontekście jej realnych potrzeb życiowych. Stosowanie oceny funkcjonalnej w terapii wymaga opracowania spersonalizowanych programów interwencyjnych, któ-

re uwzględniają specyficzne trudności i umiejętności jednostki w różnych sferach jej życia. Proces terapeutyczny staje się przez to bardziej elastyczny i dopasowany do zmieniających się potrzeb osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Praktyczne wdrożenie oceny funkcjonalnej pozwala także na bieżące monitorowanie efektów terapii oraz dynamiczne wprowadzanie zmian, co zwiększa efektywność działań terapeutycznych. Dzięki temu możliwe jest szybsze reagowanie na potrzeby jednostki i dostosowywanie strategii terapeutycznych w taki sposób, aby osiągnięcie postępów było jak najbardziej efektywne i trwałe.

Ocena funkcjonalna, wdrażana zarówno w środowisku edukacyjnym, jak i terapeutycznym, pozwala na uzyskanie pełnego obrazu funkcjonowania jednostki w różnych kontekstach życiowych, co jest niezbędne dla prowadzenia spójnych działań wspierających. Dzięki zastosowaniu tego modelu diagnozy możliwe jest bardziej harmonijne i skoordynowane działanie pomiędzy nauczycielami, terapeutami oraz rodziną jednostki. Koordynacja działań diagnostycznych i terapeutycznych staje się kluczowym elementem, gdyż umożliwia wymianę informacji o postępach oraz trudnościach, z jakimi mierzy się osoba z niepełnosprawnością, co jest szczególnie istotne w planowaniu długofalowych działań wspierających. Zastosowanie oceny funkcjonalnej jako narzędzia diagnostycznego oferuje nową perspektywę w podejściu do terapii i edukacji osób z niepełnosprawnością intelektual-

na. Stanowi ona efektywną alternatywę dla tradycyjnych metod diagnostycznych, dostosowując cele edukacyjne i terapeutyczne do rzeczywistych, a nie tylko hipotetycznych potrzeb jednostki.

Joanna Rosińska jest pedagogiem specjalnym, która swoją pracą zawodową koncentruje się na wsparciu dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami. Od wielu lat związana jest z Specjalnym Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym im. hm. Zygmunta Imbierowicza w Kłecku, gdzie pełni rolę nauczyciela. Jej praca dotyczy przede wszystkim dzieci z umiarkowaną, znaczną oraz głęboką niepełnosprawnością intelektualną, co wymaga zarówno wiedzy merytorycznej, jak i specjalistycznych umiejętności pedagogicznych.

Łukasz Kominiarek jest pedagogiem specjalnym związanym ze Specjalnym Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym w Kłecku. Przez ponad 9 lat pracował z dziećmi oraz młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem społecznym. Aktualnie pełni funkcję wychowawcy w Szkole Specjalnej Przysposabiającej do Pracy. W pracy zawodowej koncentruje się na edukacji oraz terapii osób ze sprzężoną niepełnosprawnością, w tym osobami z ASD.

Książki polonisty

Dwie Marie

Ta powieść, a właściwie pełen uroku dokument, o życiu, przyjaźni i uczuciu dwóch utalentowanych Polek – Marii Konopnickiej i Marii Dulębianki - to wyprawa w historię Polski i zmian które następowały na przelocie XIX i XX wieku. I o ile nazwisko pierwszej bohaterki jest znane prawie wszystkim rodakom i to nie tylko z kultowej „Marysi i krasnoludków”, ale przede wszystkim jako autorki „Roty”, to o tej drugiej słyszeli głównie pasjonaci malarstwa, emancypantki i humaniści, którzy zgłębiali życie i twórczość Marii Konopnickiej. Po latach z zapomnienia znakomicie przybliżyła postać utalentowanej portrecistki i emancypantki Karolina Dzimira-Zarzycka. Autorka wykonała wręcz benedyktyńską pracę, by utrwalić każdy ślad zostawiony przez Dulębiankę, kobietę mocno wyrastającą ponad epokę w której żyła – twardą, samodzielną, mającą swój kanon wartości, wiernie trwającą do końca przy chorującej Konopnickiej. Ba, rezygnując z własnej kariery by się nią opiekować. A nie było to łatwe – przedzierać się przez świat, w którym dominowali mężczyźni, a kobiety potulnie zajmowały się domem i dziećmi. Gdzie moralnym wyzwaniem było bycie z drugą kobietą nawet tą najbardziej utalentowaną i zasłużoną dla Ojczyzny. Połączyła ich podobna wrażliwość, potrzeba wyrwania się z zaściankowości i dulszczyzny. Obie uwielbiały podróżować, poznawać nowe kultury i świątłych ludzi. Jedna pisała, druga utrwaliała na płótnie spotkane osoby i dzięki tym portretom się utrzymywała. Konopnicka koła stargane niewolą dusze Polaków poezją i prozą,

Dulębianka nawoływał kobiety do samodzielności, brania losu w swoje ręce. Dwie nieprzeciętne osoby wspierające się w długiej podróży przez życie. Dulębianka przeżyła Konopnicką o 9 lat.

Były to lata pracowite wymagające wyrzeczeń tak ja wówczas, gdy niosła pomoc żołnierzom polskim w niewoli. Tam też zainfekowała się tyfusem. Gdy zmarła we Lwowie, na krótko spoczęła w grobie obok wybranki. Później przeniesiono trumnę do oddzielnej mogiły, gdyż na wspólne grób nie zgodziły się dzieci Konopnickiej.

Karolina Dzimira-Zarzycka - „Samotnica. Dwa życia Marii Dulębianki”, wydawnictwo Marginesy Warszawa 2022

